

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Alar Ambros

Kuriteo matkimise piiride olemus Eesti ja USA kohtupraktika näitel

Magistritöö

Juhendaja
prof. Jaan Ginter

Tartu 2022

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Kuriteo matkimise mõiste ja olemus	7
1.1 Kuriteo matkimise läbiviimise tingimused	12
1.2 Kuriteo matkimise läbiviimise piiritlemise tingimused.....	16
1.3 Agent provocateur	19
1.3.1 Agent provocateuri käsitus Eesti kohtupraktikas	19
2. Kuriteo matkimise piiritlemine ja areng USA kohtusüsteemis	21
2.1 Teoreetiline käsitus.....	21
2.1.1 Subjektiivne test	23
2.1.2 Objektiivne test.....	24
2.2 Entrapmendi areng USA kohtupraktikas.....	25
3. Entrapmendi käsitlemine USA kohtupraktikas	29
3.1 United States v. Harriman	29
3.2 United States v. Mayfield	30
3.3 Jacobson v. United States	32
3.4 United States v. Cabrera	33
3.5 State v. Davis.....	36
3.6 United States of America v. Tyson Baker	37
3.7 United States v. Rutgerson	38
3.8 State v. Keller	40
4. Matkimise piiride lubatavuse käsitlemine Eesti kohtupraktikas	43
4.1 Ringkonnakohtu otsus nr 1-20-2069/42	43
4.2 Ringkonnakohtu otsus nr 1-19-7315/79	45
4.3 Ringkonnakohtu otsus nr 1-19-7827/80	51
4.4 Ringkonnakohtu otsus nr 1-18-5815/341	54
4.5 Ringkonnakohtu otsus nr 1-18-3496	56
Kokkuvõte	64
The Boundaries for staging a criminal offence on the examples of the judicial practice in Estonia and USA	68
Summary	68
Kasutatud allikad.....	71

Sissejuhatus

Kriminaalmenetlus kujutab endast riigivõimu ühe alaliigi – karistusvõimu – teostamist. Tulenevalt Eesti Vabariigi põhiseaduse § 3 lg 1 esimesest lausest tuleb riigivõimu, sealhulgas karistusvõimu, teostada üksnes põhiseaduse ning sellega kooskõlas olevate seaduste alusel.¹ Kuna riigivõimu teostamine üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel on ka üks õigusriigi põhimõtte väljendusi, siis tuleb PS § 3 lõiget 1 lugeda koos §-s 10 väljendatud demokraatliku õigusriigi põhimõttega.²

Ülesandeid, mida on põhiseaduse mõtte kohaselt kohustatud täitma riigivõim moodustavad riigivõimu tuumikfunktsiooni. Üheks riigi tuumikfunktsiooni hulka kuuluvaks tuleb lugeda ka karistusvõim ning sealhulgas ka süütegude menetlemine.³ Süüteomenetluse puhul on tegemist riikliku tegevuse valdkonnaga, milles võimaldatakse ulatuslikult riivata isikute põhiõigusi.⁴

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 11 lubab põhiõigusi piirata üksnes kooskõlas põhiseadusega, seades tingimuseks, et piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Riigikohtu pikaajalise praktika kohaselt tähendab see, et põhiõiguse riivel peab olema põhiseadusega kooskõlas olev (legitiimne) eesmärk ning riive peab selle saavutamiseks olema proportsionaalne (sobiv, vajalik ja mõõdukas).⁵

Põhiõiguse riive on eesmärgi saavutamiseks sobiv vahend siis, kui see aitab kaasa eesmärgi saavutamisele. Vajalik on riive aga üksnes juhul, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõnda teist, põhiõigusi vähem piiravat meetet kasutades. Otsustamiseks abinõu mõõdukuse üle tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt piirangu eesmärki. Mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused.⁶ Käesolev magistr töö keskendub kuriteo matkimise asjades lubatu ja lubamatu piiride hindamisel põhiõiguste riive kontekstis proportsionaalsuse mõõdukuse aspektile.

¹ RT I, 15.05.2015, 2.

² RKÜKo 3-1-1-86-07 p 19.

³ Samas, p 21.

⁴ Samas, p 22.

⁵ RKPJKo 5-20-7 p 57.

⁶ Samas, p 58.

Käesoleva magistritöö fookuseks oleva kuriteo matkimise läbi viimiseks andis kohus 2020. aastal loa 132 korral. Jälitustoiminguteks kokku anti 2020. aastal 1756 luba (neist prokuratuur 1029 ning kohus 727 jälitusluba, sh ühes loas võis olla mitu toimingut) kokku 5964 jälitustoiminguks isiku suhtes.⁷

Riigikohtu käsitluses tähendab matkimine sisuliselt süüteo jäljendamist, kus matkija tegevus on materiaalõiguslikult üldjuhul vaadeldav kihutamisenä.⁸ Seega on kuriteo matkimisel tegemist ulatusliku põhiõiguste riivega, mida Euroopa inimõiguste Kohus on sisustanud Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lg 1 võimaliku rikkumisega, mille järgi igaljuhul on temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele kohtumenetlusele.⁹

Mida ulatuslikumad on mingis valdkonnas põhiõiguste piiramise legaalsed võimalused, seda vastutusrikkamalt peab riik toimima isikute kaitsmisel ja sellise olukorra kujundamisel, mis peab vältima põhiõiguste põhjendamatu riivet. Põhiseaduse §-st 13 tulenevalt on igaljuhul õigus riigi ja seaduse kaitsele ning § 14 kohaselt on õiguste ja vabaduste tagamine seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus.¹⁰

KrMs § 126² lg 1 alusel on matkimist kui jälitustoimingut lubatud läbi viia Politsei- ja Piirivalveametil, Kaitsepolitseiametil, Maksu- ja Tolliametil, Sõjaväepolitseil ning Justiitsministeeriumi vanglate osakonnal ja vanglal juhul kui: on vajadus koguda teavet kuriteo ettevalmistamise kohta selle avastamise või tõkestamise eesmärgil, tagaotsitavaks kuulutamise määruse täitmine, vajadus koguda teavet konfiskeerimismenetluses vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku 16¹. peatükis sätestatule, või vajadus koguda kriminaalmenetluses teavet kuriteo kohta.

Kehtiv seadusandlus ei sätesta, ega sea ka kitsendusi, kes võib ja kes ei või kuriteo matkimist läbi viia. Sellest tulenevalt võiks kuriteo matkimiseks kasutada nii politseiagenti, variisikut, salajast kaastöötajat või ka antud definitsioonide alla mitte kuuluvat isikut.

„Demokraatlikus õigusriigis peab õiguslik regulatsioon ja kohtupraktika kindlustama tasakaalu erinevate väärtuste vahel ning sõltumatu kohtusüsteem ja tõhus kontrollmehhanism jälitustegevuse üle välistama võimu kuritarvitused.“¹¹

⁷ <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2020/jalitusetegevus-numbrites>. (27.03.2022).

⁸ RKKKo 3-1-1-15-01 p 10.2.

⁹ RT II 2010, 14, 54.

¹⁰ RKÜKo 3-1-1-86-07 p 23.

¹¹ Lõhmus, U. Kuriteo matkimisest. Kas riik võib provotseerida kuritegu? Juridica, 2005/4, lk 223.

Erialakirjandusele tuginedes¹² peab ka Euroopa Inimõiguste Kohus¹³ agendi kasutamist kuriteo uurimisel või ärahoidmisel küll lubatavaks politseitöö meetodiks, kuid kuriteo matkimisel piiride lubamatu ületamine võib muuta kohtumenetluse ebaõiglaseks. Ehk on ülimalt oluline kohtu- ja õiguspraktikas eristada riigi poolset lubatud ja lubamatut käitumist.

Õiguslikult korrektse matkimise puhul tabatakse ja isoleeritakse tegelik kurjategija, mis omakorda vähendab ka edaspidiste kuritegude sooritamist. Vastupidises tegevuses, kus riigi esindaja poolt meelitatakse kuritegu sooritama isik kes seda muidu ei oleks sooritanud, tekitab see olukorra kus õiguskaitseorganid ise põhjustavad kuritegeliku tegevuse ning esitavad ka ise sama tegevuse kohta süüdistuse.¹⁴

Käesoleva magistritöö eesmärgiks ongi läbi kohtupraktika võrdleva analüüsi selgitada, kuidas käsitlevad lubatud ja lubamatut piiri kuriteo matkimisel Eesti ja USA kohtud.

Kuriteo matkimise üldisest olemusest kirjutatud mitmeid bakalaureuse¹⁵- ja magistritöid¹⁶. Kuriteo matkimisel lubatud ja lubamatu piiride käsitlemist on autorile teadaolevalt käsitletud ühes magistritöös 2015. aastal¹⁷. Antud temaatika on autori hinnangul jätkuvalt aktuaalne, kuna kuriteo matkimine ja selle käigus lubatud piiride hindamine on peale 2015. aastal kaitstud magistritööd leidnud mitmeid kordi kajastamist ka Eesti meediaväljaannetes.¹⁸

Töö koostamisel kasutab autor materjali analüüsiks ajaloolist, süsteemset, deduktiivset ja kvalitatiivset uurimismeetodit. Töö teoreetiline osa põhineb Eesti ja USA õiguslasel erialakirjandusel, analüütilises osas kasutab autor Eesti ja USA kohtulahendeid.

Käesolev töö koosneb neljast osast. Esimeses osas analüüsib autor kuriteo matkimise teoreetilisi käsitlusi ning õiguslikku regulatsiooni Eesti kehtivas seadusandluses.

Teises osas selgitab autor USA erialakirjandusele tuginedes sealse õigussüsteemi käsitlust lubatud ja lubamatu valitsuse poolse tegevuse hindamisest kuriteo matkimisel. Antud

¹² Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura, 2019. lk 316.

¹³ EIKo Teixeira De Castro v. Portugal.

¹⁴ United States v. Manzella.

¹⁵ Karheiding, K. Kuriteo matkimine. Bakalaureusetöö.

¹⁶ Domaškina, K. Kuriteo matkimine. Magistritöö. Arvutivõrgus : <https://core.ac.uk/reader/79106200> ;Kukk,K. Kuriteo matkimine kahtlustatava poolt läbi kohtupraktika. Magistritöö. Arvutivõrgus: <https://digikogu.taltech.ee/et/Item/2ca97c42-62e9-41ff-bda5-9807e7220ea2>. (28.03.2022).

¹⁷ Turm. K. Lubatud ja lubamatu piir kuriteo matkimisel. Magistritöö. Arvutivõrgus: https://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiO_bK2jPX2AhUBzYsKHR9QCKgQFnoECBUQAQ&url=http%3A%2F%2Fdspace.ut.ee%2Fbitstream%2Fhandle%2F10062%2F47396%2Fturm_kerli.pdf&usg=AOvVaw0q_hmsVzSJuxBWSI3qSinF. (28.03.2022).

¹⁸ <https://www.err.ee/1029500/tartu-endise-abilinnapea-suvorovi-oigeksmoistmine-joustus>;
<https://www.err.ee/1608309659/kirjanik-peeter-helme-suudimoistmine-joustus>. (26.03.2022).

alajaotuses avab ja selgitab autor ka matkimisega seotud mõiste *entrapment* olemust ning arengut ja ajaloolist rakendamist läbi USA kohtupraktika.

Töö kolmandas osas analüüsib autor USA kohtupraktikat *entrapmenti* tuvastamisel ja rakendamisel kohtumenetlustes. *Entrapmenti* rakendamine süüdistatava õiguste kaitsel ei erista politseiagendi ja matkija tegevust, vaid *entrapment* sisustab keeldu riigipoolselt õhutada isikut kuritegu toime panema.¹⁹ Seetõttu kaasab autor analüüsi ka USA kohtulahendeid, mis Eesti õigusruumis oleks vaadeldavad kui politseiagendi kasutamine, mitte kui kuriteo matkimine.

Töö neljandas osas analüüsib autor kuriteo matkija poolset lubatud ja lubamatut tegevust Eesti kohtupraktika näitel. Kuna riigipoolsel tegevusel lubatud ja lubamatu tegevuse piiride hindamine on lisaks kuriteo matkimisele samaväärselt oluline ka politseiagendi tegevust hinnates, analüüsib autor näitena ka palju avalikkuse tähelepanu pälvinud kaasust, milles kasutati politseiagenti. Neljandas osas kõrvutab autor Eesti kohtupraktika analüüsimisel jõustunud kohtulahendeid ka USA erialakirjanduse ja kohtulahenditega.

¹⁹People v. Gregg.

1. Kuriteo matkimise mõiste ja olemus

Eesti Vabariigi seadusandluse kohaselt on kuriteo matkimine lubatud alates aastast 1995.a., mil jõustus Eesti Vabariigi kriminaalkoodeks (KrK).²⁰

Algselt kriminaalõiguse instituudina sätestatud toimingut peeti kriminaalvastutust välistavaks asjaoluks. 1. septembril 2002 jõustunud karistusseadustik kuriteo matkimist enam ei nimetanud. Menetlusseadusesse ilmus matkimine 2004. aasta 1. juulil, mil jõustus uus kriminaalmenetluse seadustik. Kuni 31. detsembrini 2012 kehtinud menetlusseadustiku redaktsioon matkimist ei määratlenud. Seadus ütles vaid, et kuritegu võib matkida kuriteo avastamise või kuriteo toimepanija selgitamise või kinnipidamise eesmärgil.²¹ Kriminaalmenetluse seadustiku redaktsioon, mis hakkas kehtima 1. jaanuaril 2013, defineerib kuriteo matkimise kui kuriteotunnustega teo toimepanemise kohtu loal.²²

Kuriteo matkimine on lubatud jälitustoiming juba alustatud kriminaalmenetluses, mistõttu peavad menetlejal olemasolevas teabes esinema kuriteotunnused.²³ KrMS § 126⁸ kohaselt on kuriteo matkimiseks vajalik kohtu poolt väljastatav luba, mille annab kuni kaheks kuuks eeluurimiskohtunik. Kahe kuu möödumisel võib eeluurimiskohtunik seda pikendada samuti kuni kahe kuu kaupa.

Matkimine tähendab sisuliselt süüteo jäljendamist, kus matkija tegevus oleks materiaa lõiguslikult üldjuhul vaadeldav kihutamisenä. Kui matkijal puuduks tegelikkuses side kriminaalasja kohtueelse uurimise läbiviijatega, oleks tema tegevus vaadeldav süüteo toimepanemisenä, peamiselt just osavõtu vormis. Sama seisukohta on selgitanud ka Riigikohus: kui kuriteo matkijal ei oleks luba antud kuritegu toime panna, oleks vajalik tema enda suhtes kriminaalmenetluse alustamine.²⁴

Eesti Riigikohtu praktikast on autorile teadaolevalt leitav üks kaasus, kus kolmele ametikohustusi täitnud ametnikule heideti ette Karistusseadustiku (edaspidi KarS) § 315 lg 1 alusel ebaseadusliku jälitustegevuse läbiviimist ilma kohtu poolt väljastatud matkimise loata.

²⁰ RT I 1994, 16, 290.

²¹ Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura, 2014 lk 181-182.

²² Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura, 2019, lk 324.

²³ Kergendberg, E., Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2012, § 119, p 1.

²⁴ RKKKo 3-1-1-15-01 p 10.2.

Lisaks on leitav kohtumäärus²⁵, milles käsitleti kaebaja väidet matkimise läbiviimisest ilma vastava kohtuloo olemasoluta. Ehk antud juhul pidi kohus hindama, kas kaebajaga vestelnud isiku käitumisele sai omistada kuriteo matkimisele viitavaid tunnused.

Riigikohtu menetluses olnud kohtuasjas nr 3-1-1-33-16 arutati järgnevat kaasust. Isik J. J. lubas eeluurimisel tuvastamata isikule, et viib üle Eesti ja Venemaa vahelise ajutise kontrolljoone tulevad välismaalased Tartusse hotelli, kust nad hiljem edasi toimetatakse. Sellest lubadusest said teada Vene piirivalveametnikud, kes teavitasid planeeritavast ebaseaduslikust piiriületusest ning J.J poolsest lubadusest nad Tartusse hotelli viia Eesti piirivalvureid A. Ljubajevi, J. Kivioja ja T. Keelt.

A. Ljubajev, T. Keel ja J. Kivioja andsid R. A-le ja J. P-le korralduse esineda eraisikutena ja viia üle kontrolljoone tulnud süürlased J. J-iga kokku lepitavasse kohta. T. Keel andis R. A-le ülesande soetada J. J-iga suhtlemiseks mobiiltelefon ja kõnekaart. Ostetud kõnekaardiga seotud telefoninumbri edastasid A. Ljubajev, T. Keel ja J. Kivioja Vene ametnikele, kes lubasid selle edasi anda Venemaal välismaalaste ebaseadusliku üle ajutise kontrolljoone toimetamisega seotud isikutele.

Kontrolljoon Eesti Vabariigi piiril ületati ebaseaduslikult 30. augusti 2012 varahommikul. Kell 5.45 tulid piiriületajad Võrumaal Meremäe vallas Vinski küla juures üle kontrolljoone Eestisse ja siirdusid neid läheduses autoga ootavate R. A. ja J. P. juurde. Viimased võtsid isikud auto peale. J. P. saatis eelmisel päeval ostetud telefoniga kõigepealt J. J-le sõnumi ning hiljem ka helistas. Nii sõnumi kui ka telefonikõne sisu oli, et J. J. peab tulema Tartumaale Ülenurme valda Uhti bussipeatusesse, kus tal on vaja piiri ületanud isikud auto peale võtta. R. A. ja J. P. sõitsidki isikutega Uhtisse, istuti ümber J. J-i sõidukisse. J. J. asus sõitma Tartusse ja piirivalveametnikud pidasid ta paar minutit pärast seda eelmisel päeval välja töötatud plaani kohaselt kinni.

Süüdistuses heideti A. Ljubajev, T. Keel ja J. Kiviojale ette ebaseaduslikku kuriteo matkimist, kuna süüdistatavad olid teadlikud, et välismaalase ebaseaduslik üle ajutise kontrolljoone toimetamine grupi poolt täidab KarS § 259 lg-s 2 sätestatud kuriteokoosseisu. Nimelt ei taotlenud süüdistatavad kuriteo matkimise luba, mis oleks välistanud nende teo õigusvastasuse.

Riigikohus küll mõistis antud kaasuses kohtualused ebaseaduslikus jälitustegevuses õigeks, kuna isikud ei pidanudki olema teadlikud matkimise loa kohustuslikkusest oma Venemaa

²⁵ TlnRnKm 1-21-3391.

kolleegidele teabe edastamise osas²⁶. Antud kaasus kinnitab autori hinnangul Riigikohtu seisukohta, kuivõrd oluline on kuriteo matkimiseks korrektse loa olemasolu.

Kohtumääruses nr 1-21-3391 (kriminaalasi nr 21913000003) käsitleti kaasust, kus kaebaja XX esitas 25. jaanuaril 2021 Kaitsepolitseiametile avalduse kriminaalmenetluse alustamiseks KarS § 315 lg 1 tunnustel (ebaseaduslik jälitustegevus ja teabe varjatud kogumine). Avaldaja palus alustada kriminaalmenetlust ja tuvastada, kas 10. jaanuaril 2018 XXX CC kabineti tehtud jälitustoimingu puhul on tegemist kuriteoga (ebaseadusliku jälitustegevusega) ning kuriteokoosseisu tuvastamisel võtta süüdiol(ud) isik(ud) vastutusele. Avaldaja leidis, et kõiki faktilisi ja õiguslikke aspekte kogumis hinnates oli tegemist kuriteo matkimisega, mitte teabe salajase pealtkuulamise või -vaatamisega, milleks oli luba antud.

Kaebaja leidis, et kriminaalmenetluses on osalenud salajasele koostööle kaasatud isikuna CC, kuid Prokuratuuri jälitustoiminguks loa taotlusest ei nähtu, et maakohtult oleks taotletud KrMS § 126⁴ lg-s 5 sätestatud luba.

Kaebuse kohaselt teostati faktiliselt 10.01.2018.a. linnapea kabineti jälitustoiminguna matkimist. Kaebuse esitaja oli seisukohal, et 10.01.2018.a. jälitustoimingu protokollist ja stenogrammist, aga iseäranis nimetatud jälitustoimingu salvestisest nähtuvalt ei soovinud CC mingeid konkreetseid küsimusi ega haldusvaidluse lahendamise võimalusi tegelikult arutada. Selle asemel provotseeris CC XX, nõ visates õhku käitumisalternatiivide kirjeldusi, mis jätavad provotseeritule võimaluse valida edasise käitumisotsuse, sh kuritegeliku käitumisvariandi.

Jälitustoimingu stenogrammist nähtus XX'i väitel otseselt CC eesmärk – saada XX-lt mistahes ebaseaduslik ettepanek vara saamiseks või altkäemaksu andmiseks, so kutsuda XX esile teootsus kuriteo toimepanemiseks.

Näidetena selle kohta, kuidas CC omistas XX sõnadele mõtet, mida neil tegelikult ei olnud, viitas kaebuse esitaja järgmistele CC sõnadele: „... sina tahad mind mõjutada hetkel, et mina teeks nüüd selle otsuse sinu kasuks teeks ära, nii nagu sina tahad seda.“

Näitena selle kohta, kuidas CC rõhutas enda seaduskuulekust, toodi kaebuses välja järgnev CC selgitus, miks ta ei saa XX-ga kinnistu hinnas kokku leppida: „... mina kui oleksin politseinik, küsiks. Et miks ma seda tegid, eks ju. Et ma küsiks, et said XX-lt nutsu või?“ Seda fraasi pidas kaebuse esitaja ühtlasi ilmselgelt provokatiivseks.

²⁶ RKKKo 3-1-1-33-16, p 20-23.

Kaebaja leidis, et kaebuses ja asja menetluses varasemalt esitatud asjaoludest nähtuvalt kallutas CC XX äratuntavalt selgete ja üheselt mõistetavate vihjetega altkäemaksukuriteo toimepanemisele, üritades sellega XX esile kutsuda teotsust altkäemaksukuriteo toimepanemiseks. CC-l eksisteeris ilmselge ja äratuntav kihutamistahtlus.

Kaebaja sai nii Kaitsepolitseiametilt kui ka prokuratuurilt vastuse, mille kohaselt ei leia kinnitust kaebaja väide, et 10. jaanuaril 2018 toimunud XX ja CC kohtumisel oleks jälitusasutuse ametnike või CC tegevuses ilmnenu KarS § 315 lg 1 järgi kvalifitseeritava ebaseadusliku jälitustegevuse tunnuseid.

Nimelt jälitustoimingu protokollist ei nähtu, et CC oleks kallutanud XX'i meelituse või ähvardusega või muul viisil altkäemaksu andma. Seega puudus tegu, mida saaks käsitada KarS § 22 lg 2 tähenduses kallutamise teona. Kuna CC ei kihutanud XX altkäemaksu andmisele ja CC tegevuses ei esinenud ka ühegi teise kuriteo tunnuseid, siis puudus isegi teoreetiliselt vajadus kohtult kuriteo matkimise loa taotlemiseks.

Kokkuvõtvalt leidis prokurör, et CC tegevuses puuduvad KarS § 315 lg 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo objektiivse koosseisu tunnused, mistõttu puudub kriminaalmenetluse alus ja Kaitsepolitseiameti poolt kriminaalmenetluse alustamata jätmine on seaduslik.

Ka Riigiprokuratuur jättis XX'i kaebuse ülaltoodud põhjustel rahuldamata.

Ringkonnakohus asus oma määruses seisukohale, KrMS § 126⁸ lg 1 kohaselt on kuriteo matkimine kohtu loal kuriteotunnustega teo toimepanemine, tingimusel, et sellega ei ohustata isiku elu ja tervist, ei ohustata põhjendamatult vara ja keskkonda ega riivata põhjendamatult muid isikuõigusi. Seega saaks kuriteo matkimisest kui ebaseaduslikust jälitustegevusest rääkida juhul, kui mingisuguse teabe saamiseks pandi ilma kohtu loata toime kuriteotunnustega tegu.

Ringkonnakohus leidis et argumendid ning kaebuses toodud näited ei viita, et CC oleks püüdnud kallutada XX kuritegu toime panema. CC väljendas kohtumise jooksul korduvalt seisukohta, et ei pea võimalikuks hinnas kokku leppida. CC seisukoht oli, et linna tellitud ekspertiiside kohaselt oleks kohane hind Parems W OÜ küsitavast hinnast tunduvalt madalam ning õiglane hind selgub lõppkokkuvõttes kohtus. Sellest tulenevalt ei olnud CC nõus ise hinna kohta otsust tegema ega tegema volikogule ettepanekut sellise maa hüvitamise hinna määramiseks, milles XX soovis kokku leppida. Erinevalt kaebuse esitajast ei näinud ringkonnakohus sellistes seisukohavõttudes mingit otse või vihjamisi kuriteole kallutamist.

Ringkonnakohtu arusaamist mööda ei saa sellele osutamine, et teise isiku ettepaneku järgi talitamine võib olla õigusvastane, kuidagi julgustada teist isikut kuritegu toime panema, eriti kui teo õigusvastasusele osutaja rõhutab ühtlasi, et tema ei ole nõus midagi õigusvastast tegema. See, kas CC võttis XX-le vastates viimase seisukohad kokku õigesti või mitte, ei oma tähtsust.

CC väljaütlemistele ei andnud kuriteole kallutavat iseloomu ka kaebuse esitaja väide, et CC ootas oma seisukohtadele XX kinnitust või heakskiitu. Kui väljendatud seisukoht oli see, et mingit linnale kasulikest hinnakalkulatsioonidest erinevat kokkulepet sõlmida ei saa, sest selline kokkulepe võiks olla korruptiivne, siis sellega nõustumine pidi tähendama just teadvustamist, et vastaspoolel puudub valmisolek mingiks ebaseaduslikuks kokkuleppeks.

Seega ei olnud CC mõtteavaldused altkäemaksu küsimisele julgustavad, vaid pidanuks just mõjuma sellist plaani pärssivalt.

Ringkonnakohus ei pidanud põhjendatuks ka kaebuse esitaja väidet, et CC kihutas XX altkäemaksu küsima sellega, et tema seisukohad jätsid XX-le võimaluse valida edasine käitumisotsus, sh kuritegelik käitumisvariant.

See, et vestluse osapoolel on võimalik valida, kuidas vestluspartneri öeldule vastata, on tavapärane olukord. Kuriteole kihutamisest saaks rääkida siis, kui CC oleks suunanud XX valima just kuritegelikku käitumisvarianti. Ringkonnakohus ei näinud CC XX-le öeldus selle kohta vähimatki märki. Vastupidi: CC seisukohtadest tuli selgelt esile hirm, et kui ta lepib kokku hinnas, mis ei lähtu linnale kõige soodsamatest hinnakalkulatsioonidest, hakatakse talle ette heitma korruptiivset käitumist. Ta selgitas selgesõnaliselt: „Mina ei soovi seda, et mulle öeldakse pärast, et näe C istus sinuga siin kuskil kabinetis koos, lõi käed eks ju, ja ütles, et näe, võta see raha. Ma ei saa seda teha.“

Ringkonnakohus ei nõustunud ka kaebuse esitajaga, justkui oleks CC oma väljaütlemistes „visanud õhku võimalusi“ ehk jätnud mulje, et ta on siiski avatud mingitele pakkumistele. CC väljendatud seisukohad ei jätnud muljet, nagu oleks tema need kujutanud endast vaid taktikat XX kallutamisel kuritegu toime panema. Selle vastu räägib tõsiasi, et CC ütles korduvalt välja selle, kuidas tema arvates pidi õiglane hind kujunema – selle pidi lõppkokkuvõttes panema paika kohus. Kuna sellega välistas CC üldse valmisoleku XX soovidele vastu tulla, ei sisaldunud tema keeldumises leppida kokku XX välja pakutud tingimustes vaikimisi lubadust, et CC valmis oleks ebaseaduslikuks tehinguks, kui selle tingimused talle sobivad.

Seega eelnevalt tulenevalt ei julgustanud CC kohtu hinnangul XX kuidagi altkäemaksukuritegu toime panema, mistõttu ei olnud tema käitumine XX-ga 10. jaanuaril 2018 toimunud kohtumisel kuidagi käsitatav kuriteo matkimisena.

Autori hinnangul kinnistab antud kaasus kuriteo matkimise teoreetilist käsitlust, mille kohaselt matkija tegevust saab vaadelda kui kuriteole kihutamist. Autor nõustub ringkonnakohtu põhjendusega, et kirjeldatud kaasuses saaks kuriteole kihutamisest rääkida, kui CC oleks suunanud XX valima just kuritegelikku käitumisvarianti. Kui vestluse üks osapool jätab teisele osapoolle valiku kuidas vastata, ilma agiteerimata kumbagi varianti, ei saa seda tõlgendada kui kihutamist, ega anna alust analüüsida ka käesoleva magistritöö teises pooles käsitletavat riigipoolset piiride ületamist. Sarnaselt eelnevalt kirjeldatud menetlusele nr 3-1-1-33-16 viitab ka käesolev kaasus, kuivõrd oluline on matkimise läbiviimiseks eelnev kohtu luba. Autor on veendunud, et kui kriminaalasja menetlenud kohtueelne uurija oleks kavandanud jälitustoimingu läbiviimisel teist osapoolt kuriteole kihutada, oleks eelnevalt prokuratuur taotlenud kohtult ka vastavasisulist luba.

1.1 Kuriteo matkimise läbiviimise tingimused

KrMs § 126² lg 1 alusel on matkimist kui jälitustoimingut lubatud läbi viia Politsei- ja Piirivalveametil, Kaitsepolitseiametil, Maksu- ja Tolliametil, Sõjaväepolitseil ning Justiitsministeeriumi vanglate osakonnal ja vanglal juhul kui: on vajadus koguda teavet kuriteo ettevalmistamise kohta selle avastamise või tõkestamise eesmärgil, tagaotsitavaks kuulutamise määruse täitmine, vajadus koguda teavet konfiskeerimismenetluses vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku 16¹. peatükis sätestatule, või vajadus koguda kriminaalmenetluses teavet kuriteo kohta.

Tulenevalt KrMS § 193 lg 1 alustab uurimisasutus või prokuratuur kriminaalmenetlust esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga kui selleks on ajend ja alus. KrMS § 194 lg 1 kohaselt on kriminaalmenetluse ajend kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave ja sama paragrahvi lõike kaks kohaselt on kriminaalmenetluse alus kuriteo tunnuste sedastamine kriminaalmenetluse ajendis. KrMS § 126³ lg 3 kohaselt võivad Politsei- ja Piirivalveamet ning Kaitsepolitseiamet vajadusel koguda kriminaalmenetluses teavet kuriteo kohta ning kuriteo avastamise või kurjategija kinnipidamise eesmärgil kuritegu matkida. KrMS § 126¹ lg 2

kohaselt on jälitustoimingu läbiviimine lubatud, kui andmete kogumine muude toimingutega või tõendite kogumine muude menetlustoimingutega ei ole võimalik, ei ole õigel ajal võimalik või on oluliselt raskendatud või kui see võib kahjustada kriminaalmenetluse huve, ehk täidetud peab olema *ultima ratio* kui viimase abinõu põhimõtte järgimine.

Eeltoodust lähtuvalt on lubatud kuritegu matkida juba alustatud kriminaalmenetluses, mis küll ei tähenda, et teoreetiliselt ei võiks just matkimine olla esimene menetlustoiming. Seda muidugi juhul, kui nii kaasust menetlev uurimisasutus ja prokuratuur on esitanud veenvad põhjendused, miks ei ole võimalik tõendeid koguda muul viisil.

Ka Riigikohus²⁷ on rõhutanud, et jälitustoimingute teostamiseks loa andmisel tuleb esitada selge ja arusaadav argumentatsioon, miks ei ole menetletavas kriminaalasjas tõendite kogumine muude menetlustoimingutega võimalik, ei ole õigel ajal võimalik või on oluliselt raskendatud. Seejuures ei saa jälitustoimingu eelduste olemasolu põhistamisel piirduda jälitustoimingu vajalikkuse deklaratiivset laadi tõdemisega. Järeldamaks, et tõendite õigeaegne kogumine jälitustoiminguid kasutamata on välistatud või oluliselt raskendatud, võib tõepoolest tugineda ka kriminoloogilistele teadmistele. Kuid ka selliste argumentide puhul ei saa piirduda üldsõnaliste lausungitega. Jälitustoimingu vajalikkuse tuvastamisel kehtib küll lihtsustatud põhjendamisstandard, samuti ei pea jälitustoiminguks loa andmisel näitama, et teiste tõendi kogumisviiside kasutamine on tõsikindlalt välistatud. See ei tähenda aga seda, et jälitustoimingu lubade põhistus võiks rajaneda standardsetel ja deklaratiivsetel formuleeringutel. Kohtumäärusest peavad nähtuma konkreetsed – kriminaalasja tehioledest ja uurimise senisest käigust lähtuvad – põhjendused selle kohta, millised asjaolud välistavad tõendite kogumise muude menetlustoimingutega või raskendavad seda oluliselt. Teisisõnu peavad kohtumääruse põhjendused kõnealuses küsimuses olema seotud faktiliste asjaoludega ja kohtumäärusest peab nähtuma, miks just selles kriminaalasjas pole tõendite õigeaegne kogumine jälitustoiminguid kasutamata võimalik või on oluliselt raskendatud.²⁸

Autori hinnangul tuleks siiski selgitada ka võimalust, et teatud tingimustel võib *ultima ratio* põhimõtet järgides olla just jälitustoimingu loa taotlemine kohtult menetluse esimene jälitustoiming. Eelkõige võiks see autori hinnangul puudutada just raskete rahvatervisevastaste kuritegude menetlemist. Siinkohal oleks sobilik tsiteerida prokuratuuri 2020. aastaraamatus esitletud mõttekäiku jälitustoimingu loa taotlemist esmase menetlustoiminguna: „Mõistan

²⁷ RKKKm 3-1-1-112-16, p 31.

²⁸ Samas, p 31.

täielikult, et kõigil, kes on harjunud valdavalt töötama kriminaalasja komplekteeritud, süstematiseeritud ja sisukorrastatud toimikuga, võib olla raske kujutleda kriminaalasja, kus kaante vahel... ei ole midagi.“ Kui kohtueelne menetleja on tuginedes Riigikohtu juhistele korrektselt ja ammendavalt põhjendanud, miks kõiki asjaolusid arvesse võttes on vältimatu esimese toiminguna taotleda just jälitustoimingu luba, ei näe autor selles midagi taunimisväärset.

Kehtiv seadusandlus ei piiritle, millise konkreetse kuriteo avastamiseks või millise teabe kogumiseks kriminaalmenetluses võib kuriteo matkimist kasutada. Autori hinnangul ei ole see ka vajalik, on ju uurimisasutuse töö kaaluda valitava vahendi sobilikkust ja proportsionaalsust. Autor nõustub ka prokuratuuri aastaraamatus avaldatud artikli mõttekäiguga: „Keerukama peitkuriteo, näiteks kuritegeliku ühenduse, rahapesu, inimkaubanduse vms avastamine meenutab algaasis piltlikult väljendudes võrrandit, milles on ainult muutujad. Hajusaid infokilde ühendab pelgalt uurijate kogemusel põhinev analüüsivõime ja loominguine mõtlemine.“²⁹

Kui tegemist on vajadusega koguda teavet kuriteo ettevalmistamise kohta selle avastamise või tõkestamise eesmärgil või on vajaduseks koguda teavet kriminaalmenetluses kuriteo kohta, võib läbi viia jälitustoimingu, kui tegemist on karistusseadustiku §-des 89–93¹, 95–97, 99, 100¹, 101–104, 106–108, 110–114, 116, 118 ja 120, § 121 lõikes 2, §-des 133–137, 138¹ ja 141–146, § 151 lõigetes 2 ja 4, §-s 157³, § 161 lõikes 2, §-des 162, 163, 172–179, 183–185, 187–190, 194, 195, 199 ja 200, § 201 lõigetes 2 ja 3, § 202 lõigetes 2 ja 3, §-des 204, 206–214, 216¹–217, 217², 222, 227, 231–238, 241, 243, 244, 246, 250, 251, 255 ja 256, § 258 punktis 2, §-des 259, 259¹ ja 263, § 266 lõigetes 2 ja 4, §-des 274, 290¹, 291, 291¹, 294, 296, 298–299, 300, 300¹, 302, 303, 310–313 ja 315–316¹, § 321 lõikes 2, §-des 326–328, 331, 331³, 333–334, 335, 336, 340 ja 347, § 356 lõigetes 1 ja 3, § 357 lõigetes 1 ja 3, § 361 lõigetes 1 ja 3, § 364 lõigetes 2–3, §-des 375–376², 384, 389¹, 391, 393, 394 ja 394¹, § 398 lõigetes 2 ja 4, § 398¹ lõigetes 2 ja 4, §-des 400, 402³, 402⁴, 403–407, 414–416, 418, 418¹, 421¹, 421², 434, 435 ja 437–439, § 440 lõikes 3 ning §-des 446 ja 449 nimetatud kuriteoga.

KrMS § 126² lg 3 kohaselt on jälitustoiminguid lubatud teha isiku suhtes, kelle puhul on põhjendatult alust arvata, et ta paneb toime ülaltoodud karistusseadustikus sätestatud teo. Lisaks

²⁹ <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2020/aro-siinmaa-milleks-jalitada> (05.03.2022).

võib jälitustoiminguid teha isiku suhtes kes on kuulutatud tagaotsitavaks, isiku kellele kuulub konfiskeerimismenetluse objektiks olev vara või kes seda valdab ning isiku suhtes kes on kriminaalmenetluses kahtlustatav või kelle puhul on põhjendatult alust arvata, et ta pani või paneb toime nimetatud kuriteo.

Kriminaalmenetluse seadustik võimaldab ka laiendada teostavaid jälitustoiminguid isikute ringile, kelle puhul on põhjendatult alust arvata, et ta suhtleb, vahendab teavet, osutab kaasabi või võimaldab KrMs § 126² lõike 3 punktides 2–4 nimetatud isikul kasutada oma sidevahendit, ning kui jälitustoimingu tegemine selle isiku suhtes võib anda jälitustoimingu eesmärgi saavutamiseks vajalikke andmeid.

Sarnaselt ülaltoodud kuriteo matkimise kasutamise põhistamisele jälitustoiminguna, tuleb menetlejal ja prokuratuuril hinnata ka matkimise kasutamise perspektiivi tõendite hankimiseks konkreetse isiku suhtes. Esmase kuriteo kahtluse põhistatust ja esinemist ning antud teabele tuginedes jälitustoimingu (sh matkimise) läbiviimise taotlemist on autori hinnangul põhjalikult analüüsinud Tartu Ringkonnakohtus.³⁰

Kohtu juhtis tähelepanu, et jälitustoiminguks loa taotlemise hetkel peab olema menetlejal selge arusaam, millise kuriteo tuvastamiseks konkreetne jälitustoiming on mõeldud. See aga tähendab omakorda loa taotlemise hetkel juba teatud mahus ning kvaliteedis tõendusliku baasi olemasolu, mille najal saab näidata kas esimese astme kuriteo või tahtlikult toimepandud teise astme kuriteo tunnuste esinemist.³¹ Ehk ka matkimise läbiviimise taotlemiseks peab menetlejal endal olema selge arusaam, miks just matkimine on sobilik meede konkreetsetes menetluses tõendite hankimiseks.

Ka eeluurimiskohtunik, kes väljastab loa jälitustoimingu läbiviimiseks, peab enda koostatud määruses esitama selged ning arusaadavad põhjendused, millistest kohtule esitatud asjaoludest ja hetkel olemasolevatest tõenditest tulenevalt on kohtu arvates olemas põhjendatud kuriteokahtlus. Kuriteokahtluse põhjendamine peab tuginema olemasolevale tõendusteabele ja kohtumääruses ei saa piirduda üldsõnalise/deklaratiivse tõdemusega, et esineb põhjendatud kuriteokahtlus või et kohtunik on veendunud kas esimese astme kuriteo või tahtlikult toimepandud teise astme kuriteo tunnuste esinemises.³²

³⁰ TrtRnKo 1-12-2761.

³¹ Samas, p 7.2.

³² Samas, p 7.2.

Vältimaks jälitustegevuseks kui äärmiselt intensiivselt isiku põhiõigusi riivavaks menetlustoiminguks kergekäelist loa andmist, tuleb rangest subsidiaarsusklauslist johtuvalt edasiselt selgitada, miks ei ole võimalik tõendeid koguda teisiti kui just konkreetse liigilise jälitustoiminguga. Kaalu omavad vaieldamatult näiteks ka argumendid, et kuriteo toimepanemist iseloomustab kõrge organiseeritusaste, konspiratiivsus, variisikute kasutamine, (tõeste) ütluste andmiseks valmis olevate tunnistajate eelduslik puudumine (sh eeldatav hirm kuriteo oletatavate täideviijate ees), kas on ehk tegemist ilma nn ilma kannatanuta süüteoga jne. Kuid ka siinkohal ei saa piirduda üldsõnaliste lausungitega, määruse põhistustest peab olema aru saada, et kohus on nn klassikalise kriminaalmenetluse raames rakendatavaid tõendite kogumise viise pidanud kui mitte võimatuks, siis vähemalt oluliselt raskemaks ja/või suure tõenäosusega mitesobivateks. Välistada ei saa siinkohal ehk ka viiteid ajalistele ning materiaalsetele ressurssidele, mis kaasneksid muude, nn konventsionaalsete menetlustoimingutega – ka need asjaolud võivad sisustada mõistet *oluliselt raskendatud*.³³

1.2 Kuriteo matkimise läbiviimise piiritlemise tingimused

Kehtivas seadusandluses on määratletud, millistel tingimustel ning alustel õigustatud asutus võib matkimist jälitustoiminguna läbi viia. Samas on jäetud määratlemata, kas matkijaks võib olla politseiagent, salajasele kaastööle kaasatud isik või ka isik kelle reaalne identiteet ei ole salastatud.

Lisaks ei ole õigusaktides määratletud kuriteo matkimisel selle läbiviimise piirid. Seadusest saab vaid selgeks, et matkija teos on süüteokoosseisu objektiivsed tunnused. Kuna kuriteo matkimine toimub kohtu loal, siis matkijal ei saa olla kuriteo toimepanemise tahtlust, vaid soov toimetada võimalik kurjategija võimuorgani ette. Seega tõstatub küsimus kas matkija võib provotseerida võimalikku kurjategijat tegu toime panema.³⁴

Eelpool selgitatu kohaselt ei anna kehtiv seadusandlus ühest suunist, kes võib või kes ei või kuritegu matkida. Selguse huvides tuleks selgitada ka kehtivas õiguskorras nimetatud ja

³³ Samas. p 7.3.

³⁴ Lõhmus, 2014 lk 325.

defineeritud isikuid, keda õiguskaitseasutustel on menetlustoimingute läbiviimisel õigus kasutada.

Kehtiv õiguskord ei keela kuriteo matkimisel selleks kasutada näiteks KrMS § 126⁹ mõistes politseiagendi. Politseiagendi näol on tegemist muudetud identiteediga isikuga kes kogub teavet kuriteo ettevalmistamise kohta selle avastamise või tõkestamise eesmärgi, konfiskeerimismenetluses vastavalt kriminaalmenetlusseadustiku 16¹. peatükis sätestatule või teavet kriminaalmenetluses kuriteo kohta. Agendi ülesandeks on imbuda kuritegelikesse organisatsioonidesse, et muudetud identiteeti kasutades koguda tõendeid ja informatsiooni.³⁵

Matkimisel ei ole keelatud kasutada ka näiteks salajast koostöötajat. Politsei ja piirivalveseaduse § 7⁵¹ alusel võib jälitustoimingute tegemise tagamiseks (sealhulgas seega ka matkimiseks) või teabe kogumiseks politsei kasutada salajasele koostööle kaasatud isikut. Sama sätte teise lõike kohaselt on salajasele kaastööle kaasatud isik defineeritav kui isik, kelle koostöö kolmandatele isikutele ei ole teada.

Vahepõikena on oluline eristada, et õiguskaitseorganid kasutavad oma tööülesannete täitmiseks ka informaatoreid, ehk isikuid kes ei ole õiguslikult fikseeritud suhtes asutusega kellega nad regulaarselt või ebaregulaarselt enda valduses olevat teavet jagavad.

Erialakirjanduses käsitletakse terminit *informaator* peamiselt kui isikut, kes osaleb ka isiklikult kriminaalses tegevuses³⁶ ning vahendab õiguskaitseasutusele salajast informatsiooni kuritegevusega seonduvast.

Eesti keelses erialakirjanduses lahterdab Uno Lõhmus kogutava informatsiooni kolme gruppi. Esiteks informatsioon mis ei käi küll otseselt kuritegeliku käitumise kohta, kuid mis informaatori arvates mingil põhjusel võiks siiski politseid huvitada. Antud teave ei anna alust kriminaalmenetluse alustamiseks. Teiseks toob U.Lõhmus välja teabe, mis viib kriminaalmenetluse alustamiseni ja ka kohaste tõendite saamiseni. Kolmanda liigina kirjeldab Lõhmus teavet, mis viib kriminaalmenetluse alustamiseni, kuid mille käigus ei suuda politsei koguda piisavalt tõendeid süüdistamiseks. Neil juhtudel võib tekkida vajadus süüdistuses tugineda informaatori ütlustele. Esimesel ja teisel juhul informaatori olemasolu ei avalikustata. Ka kolmandal juhul on informaator huvitatud, et teda ei avalikustataks, sest ta kardab oma elu ja tervise pärast. Ka politsei on huvitatud informaatori saladuses hoidmisest nii tema turvalisuse

³⁵ Lõhmus, 2019 lk 310.

³⁶ Europol Review General report on Europol activities. 10182/13.

tagamiseks kui ka seepärast, et isiku avalikustamise korral võib tunnistaja oma suu kinni panna. Probleemi lahendab osaliselt tunnistaja ananüümseks tunnistamine (KrMS § 67).³⁷

Sarnaselt salajasele koostööle värvatud isikule ja politseiagendile proovib informaatore võita kaaskurjategijate usaldust ning teha nendega ka koostööd.³⁸ Teabe jagamine õiguskaitseorganiga toimub kas rahalise kasu eesmärgil, või siis muude võimalike hüvede eest. Muude hüvede all saab eelkõige silmas pidada kergemat karistust kuriteo eest, või ka süüdistaja poolset nn kuriteo sallimist informaatore suhtes.³⁹

Siinkohal tuleb selgitada, mida saaks käsitleda Eesti õigussüsteemis kui kuriteo sallimist. Kindlasti ei saa olla tegemist olukorraga, kus informaatoreil oleks teabe edastamisel justkui lubatud ise kuritegevusega edasi tegeleda või jäetaks tema juba sooritatud kuriteod ilma tähelepanuta. Pigem saab rääkida olukorrast, kus politsei on isiku näiteks narkokuriteos kahtlustavana kinni pidanud ning isik on karistuslikult soodsama lahenduse jaoks valmis tegema politseiga koostööd⁴⁰, sealhulgas ka kuritegu matkima. KarS § 57 lg 1 p 3 annab kohtule kaalutusõiguse määrata süüdistatavale süüteo avastamisele aktiivsel kaasaaitamisel kergem karistus.

Kuna matkimine tähendab sisuliselt süüteo jäljendamist, kus matkija tegevus on materiaaõiguslikult üldjuhul vaadeldav kuriteole kihutamisena⁴¹, tekib küsimus kuidas käsitleda isikut, kes provotseerib teist osapoolt kuritegu toime panema esindades samal ajal oma tegevuses riiki. Peamiselt mandri-euroopa erialases kirjanduses kasutatakse selleks nimetust *agent provocateur*. Erialakirjandusele tuginedes peab Euroopa Inimõiguste Kohus⁴² salaagendi kasutamist kuriteo uurimisel või ärahoidmisel küll lubatavaks politseitöö meetodiks, kuid *agent provocateuri* kasutamine võib muuta kohtumenetluse ebaõiglaseks. EIK on 20.04.2021 lahendis Kuzmina jt v. Venemaa⁴³ selgitanud, et kohtulikus menetluses tuleb teha kindlaks, kas süüdistatav oleks pannud kuriteo toime ilma ametivõimude sekkumiseta ning kas ilma riigipoolse sekkumiseta oli isikul kavatsus kuritegu üldse toime panna.

Ehk on ülimalt oluline kohtu- ja õiguspraktikas eristada *agent provocateuri* lubatud ja lubamatut käitumist. Läbi kohtupraktika analüüsi selgitada, kuidas käsitlevad lubatud ja

³⁷ Uno Lõhmus. Kas riik võib provotseerida kuritegu. *Juridica* IV/2005. lk 224.

³⁸ E.Burda, L.Trellova, Admissibility of an agent provocateur and an advocate acting as an agent. *Balkan Social Science Review*, Vol. 14, December 2019, lk 56.

³⁹ R.Billingsley, *Covert human intelligence sources*. Waterside press. 2008. lk xiii.

⁴⁰ TlnRnKo 1-19-7827, lk 9.

⁴¹ RKKKo 3-1-1-15-01 p 10.2

⁴² Teixeira de Castro vs. Portugal.

⁴³ Kuzmina and Others v. Russia.

lubamatut piiri kuriteo matkimisel Eesti ja USA kohtud, on ka käesoleva töö peamine eesmärk. Selguse huvides peab autor vajalikuks ka täpsustada, et kuigi Eesti kohtusüsteem tugineb praktika kujundamisel just Euroopa Inimõiguste Kohtu otsustele, siis töö fookust ja suunitlust silmas pidades USA kohtupraktikale, ei käsitleta töös täiendavaid EIK lahendeid.

Ka Inglise, Ameerika Ühendriikide ja Kanada õigus tunneb *agent provocateur* tegevusega sarnast olukorda, mida tähistab termin *entrapment*.⁴⁴ Etteruttavalt tuleb siiski selgitada, et *entrapmenti* näol on tegemist keelatud tegevusega, mis viitab riigipoolsele nn „lõksu püüdmisele“.⁴⁵ Antud termini olemust käsitleb ja avab autor põhjalikult edasises töös.⁴⁶

1.3 Agent provocateur

Agent provocateur on prantsuse juurtega termin. Selline isik tekkis Prantsusmaal Bourbonide absolutismi ajal 17. sajandil osana salapolitsei ja informaatorite süsteemist,⁴⁷ kui loodi läänemaailma esimene tänapäevane politseistruktuur.⁴⁸ *Agent provocateur* all mõistetakse isikut, kes kallutab teist isikut kuritegu toime panema, ilma et tal endal oleks huvi kuritegu toime panna. Kallutamine on viisiks läbi mille agent saavutab eesmärgi: kuriteo toimepannud isiku vahistamise ja karistamise. On oluline, et eristataks informaatorit/salaagenti ning agenti-provokaatorit. Kui esimene piirdub informatsiooni kogumisega, siis teine õhutab kuritegu toime panema.⁴⁹

1.3.1 Agent provocateur käsitlus Eesti kohtupraktikas

Autorile teadaolevalt ja leitavate materjalide põhjal käsitles Riigikohus matkimise piiride lubatavuse temaatikat esmakordselt 2001. aastal.⁵⁰ Toona asus Riigikohtu kriminaalkolleegium järgmisele seisukohale: nõustuda ei saa ka kassaatori selle väitega, et V. Alterit tuleks käsitada

⁴⁴ Lõhmus, 2019 lk 315.

⁴⁵ Lõhmus, 2019, lk 316.

⁴⁶ *Infra*, lk 22.

⁴⁷ Lõhmus, 2019, lk 315.

⁴⁸ Marx, Gary T. Fijnaut, Cyrille. *Police surveillance in comparative perspective*. Kluwer Law International 1995, lk 2.

⁴⁹ Lõhmus, 2019, lk 315.

⁵⁰ RKKKo 3-1-1-15-01.

pigem kuriteole kihutajana, sest tema tegevus ei olnud suunatud mitte kuriteo või kurjategija isiku väljaselgitamisele, vaid hoopis kuriteo toimepanemisele. Formaalset tõe poolest kuriteole kihutamisele sarnanenud V. Alteri tegevuse õigusvastasus on kooskõlas KrK §-s 13² sätestatuga välistatud põhjusel, et ta oli õigustatud antud kuritegu matkima.⁵¹

Antud kohtulahendis ei käsitletud otseselt matkija poolset tegevust ega piire kuriteole õhutamisel. Pigem keskendus arutelu küsimusele, kas matkimist tuleks käsitleda kui obligatoorset ühekordset lühikesse ajavahemikku mahtuvat käitumisakti, või on see lubatud ka pikemat aega vältava tegevusena, st kohtu poolt väljastatud loa ajalises mahus.

Juba piiritletuma käsitluse jõudis Riigikohus kolm aastat hiljem lahendis nr 3-1-1-110-04, mis on ka töö kirjutamise ajahetkel ainukene kriminaalkolleeegiumi poolt käsitletud lahend, kus autorile teadaolevalt on terminit *agent provocateur* nimetatud ja sisustatud.

Antud kaasuses märkis Riigikohus, et matkimine tähendab sisuliselt süüteo jäljendamist, ühe poole näilikku valmisolekut panna toime süütegu. See pool käitub vaadeldavas situatsioonis kui süüteoga kokkupuudet omav isik, on n.ö *agent provocateur*. See tähendab, et kui isikul puuduks tegelikkuses side matkimist teostava ametkonnaga, olekski tema käitumine vaadeldav süüteo toimepanemisenä, peamiselt just osavõtu (pole aga välistatud et ka tädeviija) vormis. Tavaliselt on selle agendi tegevus materiaalõiguslikult vaadeldav kihutamisenä, näiteks juhul, kui matkija soovib osta narkootikume ja ta kutsub enda käitumisega diileris esile konkreetse müümistahtluse. Matkimine ja provokatsioon on oma olemuselt sarnased süüteo initsieerimise vormid ning seega ei saa neid käsitleda kui teineteisele vastanduvaid tegevusi.⁵²

Autor nõustub toonase Riigikohtu käsitlusega mille kohaselt mitmed süüteod eeldavad, et just matkijal ehk *agent provocateur*'il tuleb olla kontakti loovaks ja aktiivsemaks pooleks (näiteks narkootiliste ainete levitamisega ja organiseeritud kuritegevusega seotud kuriteod) ning matkija ei saa piirduda ainult n-ö "passiivse menetlemisega".

Samaaegselt rõhutab Riigikohus ka, et matkija tegevus teist osapoolt kuriteole õhutada ei tohi olla piiramatu ning ilma igasuguste õiguslike kitsendusteta. Kohtu hinnangul on lubamatu teootsuse esilekutsumine isikul, kel see puudus eelnevalt vähemalgi määral ning kelle suhtes õiguskaitseorganil puudus eelnev informatsioon tema võimaliku kuritegeliku käitumise kohta.

⁵¹ Samas, p 10.2.

⁵² RKKKo 3-1-1-110-04, p 11.1.

Antud menetluses andis Riigikohus ka esmakordselt enda poolsed suunitlused, kuidas hinnata kas kuriteo õhutamisel ületati provokatsiooni õigustav piir või mitte. Hindamaks, millal on tegemist lubamatu ja millal lubatud teoprovokatsiooniga, tuleb kohtu sõnul lähtuda kriteeriumitest nagu süüdistatava vastu esmase kahtlustuse alus (nt allika usaldusväärsus, juba laekunud teave) ja ulatus (nt kas tegemist kergema-või raskemaliigilise süüteoga), samuti *agent provocateuri* poolt mõju avaldamise viis ja intensiivsus (nt meelitamine suurte rahasummadega, ähvardamine või hoopis käitumisalternatiivide kirjeldus, mis edasise käitumisotsuse jätab provotseeritu enda valida).

Arvesse tuleb samuti võtta provotseeritud isiku enda teovalmidust ja tema isiklikul initsiatiivil ettevõetud käitumisakte ehk teisisõnu, tema individuaalse osalemise ulatus (peab täitma teatud ülesandeid ilma *agent provocateuri* juhtimise ja initsieerimiseta jne). Antud kaasuse valguses tuleb menetluses ka hinnata, kas matkija provotseeriv käitumine oli sellise kaaluga, millega võrreldes kuriteole õhutatu enda teopanus jääb tahaplaanile. Provotseeritu vastutus on välistatud vaid juhul, kui matkija osakaal on selles tähenduses põhjendamatus ülekaalus.⁵³

2. Kuriteo matkimise piiritlemine ja areng USA kohtusüsteemis

2.1 Teoreetiline käsitlus

Kuni kahekümnenda sajandi alguseni valituses USA kohtusüsteemis vankumatu arusaam, et kuriteo sooritamisel ei ole oluline, kas tegu on pandud toime ametivõimude poolse kuriteole keelitamise või mitte. Näiteks 1864. aastal asus New Yorki ülemkohus seisukohale, et kuriteo sooritamine läbi sellele keelitamise ei saa anda süüdlasele mitte mingisugust õigustust. Sarnasele seisukohale asus New Yorki kohus ka aastal 1904, öeldes et oluline ei ole mitte see kes sööda välja andis, vaid see, kes sööda vastu võttis ning kohtud ei tohiks kõhelda karistamast isikut kes teo tegelikult toime pani.⁵⁴

⁵³ Samas, p 11.3.

⁵⁴ Kenneth M.Lord. Entrapment and due process: Moving toward a dual system of defenses. Florida State University Law Review (Vol. 25:463) lk 468.

Vaatamata eeltoodud kohtuniku seisukohale hakkasid kohtud samal ajajärgul mõistma vajadust selliseid situatsioone õiguslikult reguleerida ja kaitsta inimesi üha sagedasemal politseipoolsete katsete eest keelitada muidu seadusekuulekaid inimesi kuritegusid toime panema.

Situatsiooni, kus kuriteo matkimisel on isikut õiguskaitseorganite poolt ebaseaduslikult provotseeritud kuritegu toime panema, kusjuures on provotseerimine ületanud lubatavuse piirid, hõlmatakse nii erialakirjanduses kui kohtupraktikas väljendiga *entrapment*.

Entrapmenti mõiste definitsioon: õiguskaitseorgani ametnike tegevus õhutamaks või keelitamiseks inimest panema toime kuritegu kui potentsiaalne kurjategija väljendab soovi seda mitte teha. Õhutamise peamiseks küsimuseks on, kas kuriteo toime panemine või sellele julgustamine tuleneb „kurjategijast“ või hoopis õiguskaitse organi töötajatelt. Kui kuriteole õhutamine on tõendatav, saab seda kriminaalmenetluses kasutada kaitsena.⁵⁵

Tänaseks päevaks on USA kohtusüsteemis *entrapmenti* kaitset kasutatud riigivõimu omavoli vastu ligikaudu sajandi.⁵⁶ Mitmed autorid on erialakirjanduses korduvalt rõhutanud, kuivõrd oluline on *entrapmenti* tuvastamine ning asjakohane tõlgendamine kaitsmaks süütu inimesi ebaõige süüdistuse eest. *Entrapmenti* on kirjeldatud ka kui õiguslikku kaitset riigi omavoli eest, mida tasakaalustavad omavahel ristuvad ja sageli ka vastuolulised tõlgendused.⁵⁷

Drury Stevenson märgib, et *entrapment* kaitse on USA kohtuvõimu peamine tööriist piiramaks valitsuse salajasi operatsioone ning kaitsmaks inimesi täidesaatva võimu omavoli eest.⁵⁸ Andrew Carlson lisab omalt poolt, et kui kuriteole peibutamine on kui viide totalitarismile, siis *entrapmenti* asjakohane tuvastamine kaitsena on kui kinnitus inimvabaduste ja õiguste teostamisele.⁵⁹

USA kohtupraktikas on asunud seisukohale, et süüdistatav ei saa lihtsalt toetuda väitele, et teda keelitati ametnike poolt süütegu toime panema. Süüdistatav peab suutma esitada tõendeid, et

⁵⁵ n. in criminal law, the act of law enforcement officers or government agents inducing or encouraging a person to commit a crime when the potential criminal expresses a desire not to go ahead. The key to entrapment is whether the idea for the commission or encouragement of the criminal act originated with the police or government agents instead of with the "criminal." Entrapment, if proved, is a defense to a criminal prosecution. <https://dictionary.law.com/Default.aspx?selected=637> (12.11.2021).

⁵⁶ Antony Field. Ethics and entrapment: Understanding counterterrorism stings. Terrorism and Political Violence. 2016. lk 4.

⁵⁷ Anthony M. Dillof. Unraveling Unlawful Entrapment. The Journal Of Criminal Law & Criminology. 2004. lk 830.

⁵⁸ Drury D. Stevenson, "Entrapment and Terrorism," Boston College Law Review 49, no. 1 2008.

⁵⁹ Andrew Carlson, "Entrapment, Punishment and the Sadistic State," Virginia Law Review 93, no. 4 (2007). lk 1134.

läbiviidud tegevuste käigus pakuti ning õhutati teda kuritegu sooritama.⁶⁰ Juhul kui süüdistatav seda teha ei suuda ei saa ta ka tugineda *entrapmendi* kasutamisele kaitses.

Küll tuleb siin aga eristada tõendamiskoormust kuriteole õhutamise fakti esiletoomises ja õhutamise faktilises toimumises. Ehk kuigi süüdistatava kohus on esitleda asjaolusid, mis viitavad tema suhtes kuritööle kihutamisel, lasub tõendamiskoormus, et süüdistavat ei kihutatud kuritööle keelatud ulatuses ning ta oleks selle teo nii või naa toime pannud, riigil. Tõendamise ulatus peab seejuures välistama igasuguse kahtluse vastupidises.⁶¹

Paul Marcus käsitle kohaselt eeldab *entrapmendi* kasutamine kaitsena kahte elementi: süüdistatava liigset riigipoolset õhutamist kuriteo toime panemisel (objektiivse testi teooria) ning süüdistatava poolse eelsoodumuse puudumist kuriteo toime panemiseks (subjektiivse testi teooria).⁶²

2.1.1 Subjektiivne test

USA kohtusüsteem hindab süüdistatava ja matkija poolset tegevust läbi kahe aspekti. Esiteks läbi subjektiivse analüüsi ning teiseks läbi objektiivse analüüsi.⁶³ Subjektiivne test käsitleb süüdistatava enda käitumist nii kuriteole eelnenud ajaperioodil, selle toimepanemise ajahetkel ning ka tegevust peale kuriteo sooritamist.

Läbi subjektiivse testi peab kohus selgitama, kas süüdistatava sõnad ja teod viitavad kriminaalsetele kavatsustele või selle püüdlustele. Eelsoodumuse hindamiseks tuleb kohtul hinnata, kas süüdistatav oleks kuriteo pannud toime ka ilma riigipoolse sekkumiseta ning süüdistajal tuleb kohut veenda, et läbi matkimise toime pandud tegu lihtsalt pakkus võimaluse teo toime panemiseks mis oleks toime pandud igal juhul.⁶⁴

⁶⁰ Antony Field. Ethics and entrapment: Understanding counterterrorism stings. Terrorism and Political Violence. 2016. lk 5.

⁶¹ U.S. v. Pillado.

⁶² Paul Marcus, "Presenting, Back from the (Almost) Dead, the Entrapment Defense," Florida Law Review 47, no. 2. 1995. lk 230.

⁶³ Anthony M. Dillof. Unraveling Unlawful Entrapment. The Journal of Criminal Law & Criminology. 2004. lk 831.

⁶⁴ Paul Marcus, "Presenting, Back from the (Almost) Dead, the Entrapment Defense," Florida Law Review 47, no. 2. 1995. lk 230.

Peamiseks kaalukohaks on, kui aktiivselt osales süüdistatav kuriteos ning mis motiivil ta teo toime pani. Kohtu ülesandeks on teha kindlaks kas süüdistatava näol oli tegemist entusiastliku kuriteos osalejaga, või oli tegu hoopis isiku poolt toime pandud tahtmatu teoga.⁶⁵ Läbi subjektiivse testi on kohtu ülesandeks ka hinnata, kuivõrd valmilt reageeris süüdistav kriminaalse tegevuse võimaluse avanemisele. Otsuse kujundamisel võtavad kohtud arvesse, kas süüdistav reageeris vastumeelselt võimalusele kuritegu toime panna, või asus hoopis innukalt tekkinud võimalust ära kasutama.⁶⁶

Kenneth Lordi hinnangul on peamiseks süüdistatava kuriteo toimepanemise valmiduse eelsoodumuse hindamise ajahetkeks situatsioon kohe pärast vastava ettepaneku saamist agendilt. Kohene reaktsioon ilmestab kõige ehedamalt, kas isikule on tegevus vastumeelne, on ta selle suhtes ükskõikne või saab ta sellest hoopis innustust. Lordi sõnul on just vahetu reaktsioon peale ettepaneku kuulmist süüdistatava meelestatuse hindamisel oluliselt suurema tähtsusega kui isiku varasemad kuriteod, üldine iseloom ja ka hilisemad kaitsekõned juba kohtusaalis. Isiku mitte keeldumist kuriteo toime panemisest saab käsitleda kui ühte tugevamat tõendit kuritegelikuks eelsoodumuseks, eriti kui kuritegu on kas korduv või leiab aset pikema aja jooksul.⁶⁷ Kui süüdistataval on olnud korduvalt võimalusi mitte osaleda kriminaalses tegevuses kuid ta on kuriteod siiski toime pannud, ei saa ta hiljem mitte kuidagi väita et tal puudus tegelikkuses igasugune soov talle ette heidetavaid tegusid korda saata.

2.1.2 Objektiivne test

Objektiivne test seevastu, erinevalt subjektiivsest, ei keskendu mitte süüdistava tegevusele vaid hoopis riigi poolsele intensiivsusele ja selle olemusele kuriteole peibutamisel. Peamiseks erinevuseks subjektiivse testiga on, et kui esimese puhul püütakse hinnata süüdistatava eelsoodumust ja valmisolekut kuritegu toime panna, siis objektiivse analüüsi puhul hinnatakse pigem seda, kas agendi poolt ette mängitud võimalused kuritegu toime panna oleks ahvatlenud seda tegema ka nn tavainimest.⁶⁸

⁶⁵ Antony Field. Ethics and entrapment: Understanding counterterrorism stings. Terrorism and Political Violence. 2016. Lk 5.

⁶⁶ Roger Park, "The Entrapment Controversy," Minnesota Law Review 60. 1975. lk 1002.

⁶⁷ Kenneth M. Lord, "Entrapment and Due Process: Moving Toward a Dual System of Defenses," Florida State University Law Review 25, no. 3. 1998. lk 486.

⁶⁸ Andrew Carlon. Virginia Law Review, Vol. 93, No. 4. 2007. lk 1091.

Stimuliteks, mille agressiivsust ja näilist atraktiivsust peaks riigipoolse mõjutuse osas hindama ja arvestama, saab välja tuua järjepidevat ahistamist, rõhumist petlikule sümpaatiale ning ka suure materiaalse kasu pakkumist. Illustreeriva näitena nn tavainimesena on toodud hüpoteetiline näide USA's populaarsest Super Bowlist. Isik ostab täiesti seaduslikult 400 dollari eest Super Bowli pileti osariigis, kus eraisikuna pileti edasimüümine on keelatud. Mängupäeva hommikul pakub salaagent talle selle sama pileti eest 10 000 dollarit. On ilmne, et nn keskmine inimene jätkaks mängu vaatamata ning valiks parem talle pakutud märkimisväärset tasu. Juhul kui isik ise ei läinud enda ostetud piletit pakkuma kellelegi vaid müügi ettepanek tehti politsei agendi poolt, on tegemist ilmselge kuritööle peibutamise ja objektiivse testi tingimus on täidetud.⁶⁹

2.2 Entrapmendi areng USA kohtupraktikas

Esimeseks kohtulahendiks, kus USA kohtus pöörati tähelepanu ametivõimude poolt inimese keelitamisel kuriteo toimepanemiseks ning kasutati *entrapmenti* kui sobilikku kaitsevahendit oli kohtuasi *Woo Wai vs. U.S.*⁷⁰

Antud kaasuses proovisid varjatud identiteediga töötavad ametnikud mitmeid kuid veenda süüdistatavat Woo Wai'd, et ta transpordiks Hiina kodanikke läbi Mehhiko piiri. Kui kohtalune viimaks nõustus, arreteeriti ta süüdistatuna mitmete immigratsiooniseaduste rikkumises. Kohus asus antud kaasuses seisukohale, et ettepanek kriminaalseks tegevuseks tuli riigi, mitte kohtualuse poolt. Lisaks toimus süüdistatu veenmine kuritegu sooritama pika aja vältel ning järjepidevalt, mitte ei olnud tegu ühekordse pakkumisega millest kohtualune koheselt oleks kinni haaranud.

Kohus andis selge signaali, et valitsuse ametnikud ei tohiks veenda inimesi toime panema tegu, mida nad ilma veenmiseta korda ei saadaks.

⁶⁹ G. Daniel Lassiter. *Interrogations, Confessions, and Entrapment*. Ohio University Athens, Ohio. 2004. lk 223.

⁷⁰ *Woo Wai vs. U.S.*

Eraldi väärrib välja toomist ka *Casey vs. US*⁷¹ kohtuasi, kus hoolimata kaalukatest muudest tõenditest süüdistatava vastu leidis samas kajastamist ka etteheide riigipoolsele liigsele provotseerimisele kuriteo toimepanemisel.

Antud kaasuses kahtlustasid vanglaametnikud, et kinnipeetavaid külastav advokaat toimetab enda klientidele vanglasse narkootilisi aineid. Kahtlus tekkis, kuna peale Casey poolt kinnipeetavate külastamist tuvastati mitmel kinnipeetaval narkojoove. Enne järgmist kohtumist varustasid ametnikud kokkusaamistoa diktofoniga ning instrueerisid üht külastatavat tellima Casey käest narkootikume, mida viimane ka tegi. Süüdistuse kohaselt tellis samal päeval ka teine kinnipeetav Casey käest narkootilisi aineid, mille ta pidi prokuröri sõnade kohaselt üle andma kinnipeetava abikaasale. Eelnevalt oli nii tellimine kui ka üleandmine ametnike ja kinnipeetavate vahel kokku lepitud, sealjuures esmase ettepaneku kinnipeetavale konkreetse koostöö pakkumisega ja täpsete juhiste andmisel Casey löksu meelitada tegid ametnikud, mitte kinnipeetav ei teavitanud enda initsiatiivil ametnikke Casey tegevusest.

Kaitsja nõustus menetluses asjaoluga, et riigil oli küll õigus seada kurjategijatele peibutusi, kuid riik ei tohiks ise kuritegu provotseerida ja selleks isikut õhutada. Ka kohtuotsuses nõustuti küll, et riik ei või provotseerida kuritegu ning liigset kuriteole õhutamist saab kasutada kui kaitsetaktikat, kuid antud juhul olid muud asitõendid liialt veenvad. Seetõttu antud menetluses kuriteo õhutamist ega sellele peibutamist süüd välistava asjaoluna kohus arutama ei hakanud. Asja arutamise juures olnud kohtunik Brandeis tõi enda eriarvamuses välja, et sellisel viisil inimeste löksu meelitamine ei tohi olla lubatud mitte süüdistatava õigusi silmas pidades, vaid kaitsmaks riigiteenistust ametnike eest, kelle tegevus on ebaseaduslik ning heidab varju riigile endale.

Märgiliseks tähenduseks *entrapmenti* käsitlevates kohtuasjades sai Woo Wai kaasusest seitseteist aastat hiljem kohtuasi *Sorells vs. United States*.⁷²

Antud kaasuses külastas keeluagent⁷³ süüdistavat koos süüdistatava sõpradega. Külastuse käigus tegi agent süüdistatavale korduvalt ettepaneku osta alkoholi, millest viimane keeldus. Kokkusattumuslikult olid agent ja süüdistatav teeninud Esimese Maailmasõja ajal ühes üksuses ning vestluse arenedes arutati ühiseid sõjamälestusi. Samaaegset tegi agent uuesti ettepaneku

⁷¹ Casey vs. US.

⁷² Sorells vs. United States.

⁷³ Ajavahemikul 1920-1933 keelas USA valitsus igasuguse alkoholi tootmise, tarbimise ning müügi. https://en.wikipedia.org/wiki/Prohibition_in_the_United_States (01.02.2022).

alkoholi soetamiseks, millega süüdistav viimaks ka nõustus. Hiljem mõisteti kohtualune süüdi keeluseaduse rikkumises.

Apellatsioonimenetluses leidis ülemkohus, et esimese astme kohus tegi vea, jättes vandekohtule selgitamata *entrapmenti* olemust kaitsel ja tühistas Sorrelli süüdimõistva otsuse.

Ülemkohtu hinnangul ei muudaks ainuüksi kuriteo toimepanemiseks võimaluste või tingimuste pakkumine agendi poolt süüdistust olematuks ning isik ei saaks väita et teda õhutati kuritegu toime panema. Küll aga on tegemist liigse õhutamisega, kui kohtualusel ei oleks ilma riigi poolse korduva pealekäimise olnud mitte mingisugust kavatsust ega soovi kuritegu toime panna. Ehk kui kavatsus ja plaan kuritegu toime panna on pärit agendilt ning see on teostatud korduvalt läbi süüdistatava veenmise, petlike asjaolude esitamise ja õhutamise, ei saa rääkida süüdistatava poolsest kuriteost.

Sarnasele järeldusele jõudis ülemkohus ka asjas *Sherman vs. US*.⁷⁴ Antud kaasuses oli õiguskaitseasutuse poolt kaasatud salajasele koostööle endine narkosõitlane, kes keelitas korduvalt süüdistatavat müüma endale narkootilisi aineid, väites et tema püüdlused sõltuvusest vabaneda ei õnnestu.

Kuigi Sherman oli varasemalt kahel korras karistatud narkootiliste ainetega seotud kuriteo eest, tühistas kohus tema süüdimõistmise. Tema kodu läbiotsimisel ei leitud narkootilisi aineid ning ta ei olnud ka antud müügist kaasatud isikule saanud materiaalselt tulu, lisaks osales ta rehabilitatsiooniprogrammis. Kohus asus seisukohale, et Sherman ei oleks kuritegu toime pannud kui ei oleks esinenud salajasele koostööle kaasatud isiku aktiivsust, ehk siis riigi poolset korduvat veenmist nimetatud tegu toime panna. Teisisõnu, isikul puudus ilma riigi poolse sekkumiseta soov ja eelsoodumus antud kuritegu toime panna.

Shermani kaasuses väljendas Ülemkohus esmakordselt ka vajadust eristada ettevaatamatute süütute inimeste lõksu meelitamist ettevaatamatute kurjategijate ahvatlemisest. Suunitlusena pakkus Ülemkohus välja hinnata süüdistatava käitumist ning eelsoodumust kuriteo toimepanemisel. Antud juhul ei leidnud kohus et oleks tõendatud piisav eelsoodumus süüdistatava poolt kuritegu toime panna: isik ei tegelenud enne süüdistavat tegu narkootiliste ainete vahendamisega ega saanud ka konkreetselt selle tehingu eest mitte mingisugust rahalist kasu.

⁷⁴ Sherman vs. US.

Antud lahendiga välistas kohus ka võimaluse, et iga kord, kui õiguskaitseorgani tegevuse ja ka liigse õhutamise läbi sooritab kuriteo eelsoodumust omav isik, saaks kaitseargumendina kasutada *entrapmenti*. Ehk teisisõnu ei saa ka politsei aktiivsel õhutusel sooritatud kuriteo puhul tugineda argumentidele, et tegemist oli keelatud provokatsiooniga, kui isikul endal oli tegelikkuses soov ning huvi antud tegu toime panna.

Kohus rakendas ja kinnistas eeltoodud põhimõtet asjas *United States v. Russell*.⁷⁵ Antud kohtuvaidluses varustas politseiagent süüdistatavat fenüül-2-propanooniga. Tegemist on keemilise ühendiga mis on vajalik metamfetamiini tootmiseks. Süüdistatav väitis, et langes riigi poolt seatud lõksu kuna ametnik ise tarnis talle narkootilise aine valmistamiseks vajalikku toorainet. Ülemkohus lükkas antud argumenti tagasi kuna isikul oli ilmselge eelsoodumus ja valmisolek ilma pealekäiva õhutamiseteta ning ka soov talle toodud ainetest ise valmistada lõpp produkt.

Russeli asjas hindas kohus pigem süüdistatava enda valmisolekut kuritegu toime panna, mitte aga niivõrd riigipoolset intensiivset tegevust. Kuigi riik oli antud kohtuasjas süüdistajana edukas ning Russell mõisteti süüdi, juhtis asja arutanud kohtunik ka antud juhul tähelepanu riigipoolsele ebamõistlikule ja liialt intensiivsele provokatsioonile kuriteo matkimisel. Kohus kordas asjas *Sherman v. US* käsitletud põhimõtet, mille kohaselt ka politsei aktiivsel õhutusel sooritatud kuriteo puhul ei saa tugineda argumentidele, et tegemist oli keelatud provokatsiooniga, kui isikul endal oli tegelikkuses soov ning huvi antud tegu toime panna.

Just asjaolule, et riigi tegevus on liialt intensiivne püüdis süüdistav rõhuda asjas *Hampton v. United States*. Süüdistatav mõisteti süüdi narkootiliste ainete vahendamises, kusjuures nii müüjaks, kui ka ostjaks olid riigi poolsed salaagendid.

Kuigi kohus taunis jällegi riigi poolset üliaktiivset osalust kohtualuse kuriteole peibutamisel, jäi süüdimõiste kohtuotsus siiski jõusse, kuna kohtu hinnangul tegeles isik regulaarselt narkootiliste ainete vahendamisega. Hoolimata asjaolust, et nii narkootilise aine müüja, kui ka isik kellele kohtualune omakorda aine edasi toimetas olid DEA ametnikud, väljendas esialgset soovi tehinguks just Hampton. Lisaks andis kohtualune peale esimest edukat tehingut ka agentidele mõista, et oleks edaspidi huvitatud suuremamahulistest tehingutest.⁷⁶

⁷⁵ *United States v. Russell*.

⁷⁶ *Hampton v. United States*.

3. Entrapmenti käsitlemine USA kohtupraktikas

3.1 United States v. Harriman

Asjas *United States v. Harriman*⁷⁷ arutles kohus süüdistatava poolse palgamõrva tellimuse kaasust. Viibides vangistuses muutusid endiste elukaaslaste suhted niivõrd halvaks, et peale korduvate ähvarduste naist füüsiliselt vigastada tekkis kohtualusel mõte endine kaaslane koos viimase uue suhteпоolega tappa lasta.

Harriman avaldas oma mõtted kaaskinnipeetavale, kes enda sõnul pidavat teadma inimest kes võiks Harrimani aidata. Tegelikuses pöördus kaaskinnipeetav aga ametivõimude poole ning andis planeeritavast mõrvast teada. Tegeliku palgamõrvari asemel kontakteerus kohtualusega hoopis politsei salaagent. Peale mitmeid läbirääkimisi agendi ja Harrimani vahel jõuti ka kirjaliku konspireeritud lepinguni, mille kohaselt süüdistav lubas palgamõrvarile maksta 21 000 dollarit oma eksnaise tapmise eest.

Peale näilist lepingu täitmist agendi poolt ning Harrimanile teada andmist, et tema eksnaine on tapetud oli kohtualuse ainukeseks sooviks võimalikult detailse ülevaate saamine naise surmast.

Kohtuistungil, milles Harrimani süüdistati kahe inimese mõrva tellimises süüdistas Harriman omakorda politseid enda lõksu püüdmises ning mõjutamises teda mõrvade tellimisel.

Tegelikuses oli just Harriman see kes omal initsiatiivil kutsus agendi endaga kohtuma, helistas talle kolmeteistkümnel korral ning ka korraldas enda initsiatiivil temaga vanglasisesed kokkusaamised. Harriman saatis agendile kokkusaamiseks vajalikud blanketid ning juhendas neid korrektselt täitma, et vangla administratsioon aktsepteeriks nende suhtlust juba kui pikaajalist sõprust. Vastupidiselt süüdistatava väitele enda kuriteole kihutamise kohta, oli just agent see, kes kohtumistel andis korduvalt mõista et piisab vaid Harrimani poolsest „ei“ ütlemisest ning asi jääb koheselt katki. Asja pooleli jätmisel lubas agent isegi senised kohale sõitmise kulud jne enda kanda võtta.

⁷⁷ United States v. Harriman.

Kuna kokkusaamise ruum oli varustatud nii salajase kaamera kui ka mikrofoniga, leidis tõendamist, et agent ei väljendanud Harrimanile mitte mingisugust survet ega enda poolset initsiatiivi. Samuti ei väljendanud agent Harrimani suhtes tajutavat sümpaatiat ega näilist sõprust, vaid jäi igati neutraalseks.

Kuna kogu Harrimani tegevus kahe mõrva tellimisel oli pikaajaline ning selleks vajalik eeltöö ja kohtumised tema poolt korraldatud, oli kohtu hinnangul igati tõendatud süüdistatava poolne eelsoodumus kuriteo toime panemiseks (subjektiivse testi teooria). Eelsoodumuse arvestamise puhul võttis kohus arvesse ka süüdistatava varasemalt käitumist. Varasemalt oli ta süüdi mõistetud inimröövis ning kehalises väärkohtlemises, lisaks oli ta eelnevalt ähvardanud oma endist naist ja viimase uut kaaslast tappa. Leides inimese (agendi) kes oli nõus tapmise läbi viima, soovis Harrimann et võimalusel tapmist ka jäädvustataks.

Tuginedes tõenditele mis saadi läbi heli- ja videosalvestite agendi ja Harrimani kohtumistest, välistas kohus ka igasuguse riigi poolse liigse mõjutamise süüdistatava kuriteole tõukamises (objektiivse testi teooria). Pigem vastupidi, agent tegi kõik endast oleneva ning toonitas korduvalt et ainuüksi „ei“ ütlemisega jääb planeeritav tegu tegemata.

3.2 United States v. Mayfield

Vastupidise näite, kuidas riik ei tohiks matkimist läbi viia ning täidetud on kõik subjektiivse ja objektiivse teooria käsitlused süüdistatava kasuks, leiab 2014. aasta kohtumenetlusest *United States v. Mayfield*.⁷⁸

Süüdistatav Mayfield oli varasemalt mitmel korral kriminaalkorras süüdi mõistetud relvastatud auto röövimises ning menetletavas kaasuses antud kohtu alla süüdistatuna röövi korraldamises ja selles osalemises. Süüdistav sai peale vanglast vabanemist tuttavaks endise kinnipeetavaga kes oli osapoolte kohtumise ajaks juba salajasele koostööle kaasatud ATF agent.⁷⁹ Agent valis just Mayfieldi välja kellele kuriteo ettepanekuga läheneda, kuna teadis et too on varasemalt

⁷⁸ United States v. Mayfield.

⁷⁹ Alkoholi, Tubaka, Tulirelvade ja Lõhkeainete Amet on Ameerika Ühendriikide Justiitsministeeriumi alluvusse kuuluv agentuur, mille ülesandeks on USA valitsuse kontrolli teostamine alkoholi, tubaka, lõhkeainete ja tulirelvade kasutamise ja müügi üle. Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms, and Explosives. <https://www.atf.gov/careers/special-agents> (16.01.2021).

karistatud ning ka rahalistes raskustes. Enne agendi poolset viidet Mayfield ATF'i huviobiidis ei olnud

Agent pakkus kohtualusele mitmeid kordi võimalust osaleda koos endaga kokaiini müügis, millest viimane korduvalt ka keeldus. Teades Mayfieldi rahalist seisust ning ka seda, et ta oli katseajal, püüdis agent teda kaasata ka enda tuttava narkootiliste ainete varustaja relvastatud röövile, kirjeldades seda kui kordumatut võimalust kiirelt suurt tulu teenida. Ka sellest Mayfield keeldus.

Agent tegi enda poolt kõik võimaliku, et veenda teist osapoolt osalema narkoäris. Veenmiseks kasutas ta korduvalt tähelepanu juhtimist süüdistatava halvale finantsseisule ja seeläbi puuduses kannatavale perele. Lisaks demonstreeris ta Mayfieldi ees pidevalt ka enda soetatud kallist sõidukit, presenteerides seda kui narkoraha eest saadud suurt ja kiiret kasumit.

Kui süüdistatava sõiduk läks ootamatult katki ning Mayfieldil ei olnud piisavalt rahalisi vahendeid selle remontimiseks, „laenas“ agent talle hea meelega vajaliku summa. Summa andmisel oli samas agent teadlik, et Mayfield ei suuda seda tagasi maksta ning agent rõhus ka asjaolule, endise kuritegeliku grupeeringu liikmena teab kohtualune väga hästi, et suutmatus võlga tagasi maksta viib füüsilise kättemaksuni.

Kohus asus asjas seisukohale, et agent, olles valitsuse esindaja, tegi kõike seda, mida kellegi kallutamisel kuriteole teha ei tohi. Antud juhul oli selleks näiliku sümpaatia tekitamine läbi ühiste materiaalsete raskuste kogemise igapäevaelus, pere materiaalsele puudujäägile rõhumine ning kõigele lisaks tagasimaksmiseks üle jõu käiva võla teadlik tekitamine, mille mitte tasumisel on oodata vägivalda. Seda kõike tegi agent pikema aja vältel.

Seega oli kohtu hinnangul igati õigustatud süüdistatava väide, et ilma riigi poolse õhutamisetä ei oleks ta kuritegu toime pannud. Kohus ei pidanud vajalikuks analüüsida, kas agendi poolt kasutatud taktikaid Mayfieldi mõjutamisel eraldi seisvate tegevustena oleks saanud käsitleda kui liigset riigi poolset õhutamist. Konkreetset episoodi agendi tegevusest täpsustamata andis kohus siiski mõista, et suure tõenäosusega ei oleks.

Antud juhul käsitletuna aga kogumis ning pikema aja vältel, peab iga objektiivselt olusid hindav inimene aru saama, et tegemist oli riigi poolse kihutamisega. Kokkuvõtvalt ei oleks Mayfield ilma riigi poolse õhutamisetä antud kuritegu toime pannud.

Kuna eelsoodumuse jaatamine eeldab süüdistatava käitumise hindamist enne riigi poolset sekkumist ja ka pakkumise ajal sooritada kuritegu, ehk kuivõrd valmis oleks isik tegu toime panema, kui tal oleks selleks vahendid ja võimalus.

Kohus juhtis tähelepanu ka asjaolule, et kuigi Mayfield oli varasemalt karistatud relvastatud autoröövi eest, ei saa seda mitte kuidagi käsitleda kui valmisolekut ehk eelsoodumust panemaks toime kuritegu, milles teda hetkel süüdistatakse (subjektiivse testi teooria). Kuna ei enne riigi poolset mõjutamist ega ka esmaste mõjutamiste ajal ei esinenud süüdistatava käitumises midagi mis viitaks tempoolsele soovile ega valmisolekule antud kuriteoks, ei saa kuidagi jaatada subjektiivse testi asjaolude esinemist. Küll aga saab igati täidetuks lugeda objektiivse testi teooria läbi agendi pikaajalise ja süstemaatilise tegevuse kallutada süüdistatavat kuritegu toime panema.

3.3 Jacobson v. United States

Analoogse näitena lisaks eeltoodud lahendile, kuidas matkimist ei tohiks läbi viia, saab negatiivse näitena kasutada ka kohtuasja *Jacobson v. United States*.⁸⁰

Nebraska osariigist pärit farmer Keith Jacobson tellis California täiskasvutele mõeldud raamatupoest 1984. aasta veebruaris erootilisi teoseid, mis sisaldasid ka materjale alaealistest. Kolm kuud hiljem võeti USA Kongressi poolt vastu Lastekaitse seadus, mis keelas alaealistega seotud seksuaalsete materjalide levitamist, ehk Jacobsoni poolt esitatud tellimuse ajaks ei olnud kõnealune seadus veel jõustunud. Kuna aga Jacobsoni nimi oli tellijana ametnikele teada, saatsid ametnikud talle korduvalt võltsitud infolehti ja teavet fiktiivsete organisatsioonide nime alt. Saadetud teave ja infolehed kutsusid üles arusaamale et lapsporno levitamine ei tohiks olla keelatud ning selle keelustamine ei saa olla valitsuse poolt seaduslik, lisaks pakuti järjekindlalt ka võimalust osta seksuaalse sisuga alaealisi kujutavat kirjandust. Analoogseid materjale saadeti Jacobsonile pea kahe aasta vältel. Kui Jacobson lõpuks nõustus tellima kataloogi, mis sisaldas seksuaalset materjali ka alaealistest, ta arreteeriti ning süüdistati Lastekaitse seaduse rikkumises.

Esimese astme kohtud keeldusid Jacobsoni kaitseversiooni *entrapmendist* arutamast ning mõistsid ta süüdi. Kõrgeima astme kohus mõistis kohtualuse siiski õigeks, kuna riik ei suutnud

⁸⁰ Jacobson v. United States.

tõendada et isikul oli eelsoodumus ja ka tahe ilma valitsuse sekkumiseta kuritegu toime panna. Olukord oleks olnud kindlasti teine kui Jacobson oleks esimese saadetud infolehe peale keelatud materjale tellinud. Antud juhul aga saatis riik süüdistatavale kahe aasta jooksul materjale mis õigustasid lapsporno omamist ja kutsus järjepidevalt üles ostu sooritama. Kohus selgitas, et antud juhul ei saa rääkida isiku eelsoodumusest kuritegu toime panna kui selleks lihtsalt võimalus avaneb (subjektiivse testi teooria), lisaks on ilma igasuguse kahtluseta täidetud kõik riigipoolse sekkumise ja mõjutamise piirid (objektiivse testi teooria).

3.4 United States v. Cabrera

Näitena, kuivõrd oluline on kuriteo toimepanemisel selle esmase initsieerija ja rollide jaotuse tõendamine süü hindamisel, saab kasutada menetlus *United States v. Cabrera*.⁸¹

John Cabrerat süüdistati neljas narkokuriteos koos enda juuksuri Marcoga, kes tegelikkuses oli DEA informaatoreks.

Nii Cabrera kui Marcos olid immigrerunud Ameerika Ühendriikidesse Dominikaani Vabariigist. Peale immigrerumist elatas Cabrera end mõnda aega miinimumpalga eest juhutöödega, kuni leidis lõpuks püsiva sissetuleku puussepana.

Marcos seevastu oli varasemalt riigist 2001. aastal narkokuriteo tõttu välja saadetud ning oli samal aastal ka illegaalselt uuesti sisenenud USA'sse. Alates 2016. aastast sai Macroset DEA informaatoreks kellele maksti regulaarselt sularahas ning kelle maalt välja saatmist lükati edasi seni, kuni ta oli nõus edastama informatsiooni narkootikumidega tegelevate isikute kohta.

Kahe kuu jooksul 2017. aastal leppisid Cabrera ja Marcos kokku fentanüüli müümises. Cabrera toimetas fentanüüli sisaldavad tabletid Marcosele ning viimane teeskles nende edasi müümist järgmisele kliendile. Tegelikkuses toimetas ta tabletid DEA ametnikele ning sai selle eest tasu.

Kohtus andsid Cabrera ja Marcos teineteisele vastanduvaid ütlusi selle kohta, kes tegi esmase ettepaneku narkootikumidega tegelemiseks.

Cabrera versiooni kohaselt küsis Marcos tema käest korduvalt narkootikume, millest viimane aga keeldus kuna tema teenistus puussepana oli täiesti piisav. Cabrera sõnul õhutas Marcos teda

⁸¹ United States v. Cabrera.

narkootikumidega tegelema kokku kuuel või seitsmel korral. Kui Cabrera oli kaotanud enda püsiva töö, läinud lahku elukaaslasest nõustus ta viimaks Macrose ettepanekuga. Peale kuu möödumist andis ta enda sõnul Macrosele teada, et on leidnud narkootikumidega varustaja ning Cabrera oleks nn vahemees kes saab kaks dollarit iga tableti pealt mille Macros omakorda edasi müüb.

Marcose versioon juhtunust oli kardinaalselt erinev. Tema sõnul sai ta teada Cabrera tegevusest narkodiilerina, kui viimane 2016. aastal teatas et tema narkootikumidega varustaja on politsei poolt kinni peetud. Seejärel ei näinud ta Cabrerat umbkaudu aasta ning kui Cabrera uesti tema poodi ilmus 2017. aastal olevat Cabrera teatanud, et tegeleb jälle narkootikumidega. Seejärel uuris Cabrera Macrose käest ega Macros ei tea inimesi kes oleks huvitatud oksükodooni tablettidest. Kui Marcos vastas et ta tunneb Põhja Californias inimesi kes oleks huvitatud, tegi just Cabrera väidetavalt ettepaneku hakata koos äri tegema. Macros edastas saadud info koheselt enda kontaktisikule DEA's.

Kokku süüdistati Cabrerat neljal korral kokku 1795 tableti vahendamises ning kinnipidamise hetkel oli tal kaasas 1100 tabletti narkootilise ainega. Esimese astme kohus mõistis Cabrera süüdi kõigis viies episoodis ning karistas teda neljakümne kaheksa kuulise vangistusega iga episoodi kohta.

Kohtu käsutuses olevatest tõenditest oli analüüsitav siiski ainult materjal, mis hõlmas ajaperioodi peale isikute kokkulepet hakata tegelema narkootiliste ainete vahendamise. Salvestustelt oli tuvastatav, kuidas mõlemad osapooled on huvitatud suuremast kasumist ning avaldavad ka pettumust miks asjad ei edene soovitud kiirusega.

Salvestustelt on tuvastatav ka, kuidas Cabrera soovib Macroset tihedamini Põhja Californiat külastada millest viimane keeldub ning on tuvastatav ka, kuidas Marcos teeb omakorda ettepaneku hankida Valget Hiinlast⁸², millest seekord Cabrera keeldub. Ehk kohtul ei olnud arvestades isikute üksteisele kardinaalselt vastu käivaid ütlusi võimalik adekvaatselt hinnata, kumma initsiatiivil kuritegusid sooritama asuti.

Kui Macros ühel hetkel ei saanud enam Cabreraga kontakti jättis ta talle mitu teadet kõneposti sooviga jätkata tehingute tegemist. Macros käis ka Cabrera töökohalt teda tulutult otsimas. Cabrera seevastu põhjendaski enda eemal olekut asjaoluga, et kahetses toime pandud tegusid

⁸² <https://www.narko.ee/ained/fentanuul-metuulfentanuul-ehk-valge-hiinlane-3-metuulfentanuul-ehk-valge-parslane-karfentanuul-akruulfentanuul-furanuulfentanuul/>. (21.02.2022)

ning proovis Macrosega suhtlust lõpetada, kuna tundis süüd seaduse rikkumise pärast ning ühtlasi kahtlustas ka juba enda jälgimist DEA poolt.

Esimese astme kohus ei pidanud vajalikuks kaaluda, kas Cabrera puhul võis olla tegemist riigi poolse kuriteole õhutamisega, kuna kohtu hinnangul ei suutnud Cabrera tõendada riigi poolset piiride ületamist kuriteole õhutamisel. Siinkohal tuleb meenutada, et tõendid isikute tegudest ja rollijaotusest olid analüüsitavad alles peale esmase kokkuleppe sõlmimist tegeleda illegaalse äriaga. Ehk teisisõnu, esimese astme kohtu hinnangul oleks täielik tõendamiskoormus objektiivse testi mõttes pidanud jääma Cabrera kanda. Teise astme kohus sellega ei nõustunud, kuna süüdistaval ei lasu täielikku tõendamiskoormuse kohustust tõendamaks riigi liigset õhutamist kuriteole, piisab ka kaudsest tõendist.⁸³

Kohtumenetluses analüüsisid nii esimese kui teise astme kohus ka DEA agendi antud ütlusti Carbera käitumismaneeri iseloomustamiseks, kuid kuna need ei sobitu käesoleva töö konteksti, ei peatu autor antud teemal pikemalt.

Lisaks ebaselgusele võimalikust liigsest õhutamisest kuriteole ei olnud esimese astme kohus ka väljaspool igasugust kahtlust suutnud kinnitada Cabrera valmisolekut ja eelsoodumust kuriteole subjektiivse testi teooria mõttes. Kõrgem kohus nentis, et analüüsitud tõenditest lähtuvalt on küll tuvastatav Cabrera aktiivne osalus juba toime pandavas kuriteos, kuid ei ole tuvastatud süüdistatava meelestatus esmase kokkuleppe saavutamisel tegeleda narkootiliste ainetega.⁸⁴ Macrose näol oli tegemist DEA informatoriga kelle sissetulek ja riigist välja mitte saatmine sõltus tema poolt edastatavast teabest narkokuritegude kohta. Seetõttu ei olnud teise astme kohtu hinnangul täidetud Cabreba poolse eelsoodumuse olemasolu tõendamine kuriteo sooritamiseks ilma igasuguse kahtluseta. Kohus juhtis tähelepanu asjaolule, eelsoodumuse hindamisel ei võtnud esimese astme kohus arvesse ka menetluse käigus muid kogutud andmeid. Visuaalsel jälgimisel ei tuvastatud mitte ühtegi teist klienti peale Macrose ning ka Carbera kasutuses olnud sidevahenditest ei leitud midagi mis oleks viidanud varasemale või paralleelsele narkokuritegevusele.

Ülaltoodud põhjendustel tühistas teise astme kohus esmase süüdimõistva otsuse ning saatis asja uueks arutamiseks esimese astme kohtusse.

⁸³ „Cabrera was obliged to produce no more than “some credible” evidence of inducement“.

⁸⁴ What matters is Cabrera’s “state of mind *prior* to” when they first broached transacting drugs.

3.5 State v. Davis

Ilmekas ja ka samas kentsakas näide, kuidas riik võib luua näiliku tingimuse kuriteo toime panemiseks, kuid otsuse tegu sooritada ilma riigipoolse mõjutamise ja keelitamiseta teeb siiski inimene ise, on leitav kohtuasjast *State v. Davis*⁸⁵.

1989. aasta novembril poolteist tundi peale päikeseloojangut sõitis süüdistatav Davis koos enda paarimehega peale tööpäeva sõidukiga maanteel. Äkitselt nägi süüdistav enda arvates maantee ääres hirve. Juht peatas sõiduki ning suunas tulede valgusvihi hirvele, peale mida süüdistatav tulistas hirve suunas. Tegelikuses tabas ta aga vineerist hirvekuju, mille kohalik korraldaja oli sinna poolteist tundi enne paigutanud. Davis peeti kinni ning teda süüdistati keelatud öises jahipidamises.

Davis selgitas kohtus, et asetades vineerist hirve kujulise eseme maantee äärde, kihutas riik teda antud kuritegu sooritama. Ehk kui kohalik õiguskaitse asutuse töötaja ei oleks vineerist hirve mulaaži tee äärde asetanud, ei oleks ta ka kuritegu sooritanud.

Kohus asus seisukohale, et kuigi ametniku tegevus vineerist peibutise paigutamisega maantee äärde võib tunduda veidrana, ei teinud ta midagi rohkemat kui pakkudes võimaluse kuritegu toime panna, seda ilma igasuguse kihutamise või suunamiseta. Vineerist peibutis küll eksitas kohtualust, kuna viimane arvas et tegemist on hirvega, kuid tema tegevus ja reaktsioon sellele ei olnud kellegi poolt mõjutatud. Ametnik ei teinud midagi veenmaks kohtualust tulistama ega kuritegu sooritama. Seega ei ole täidetud kuriteole õhutamise objektiivse testi teooria tingimus ning kõrgema astme kohus kinnitas varasemat süüdi mõistmist. Kuna tegemist oli hetkelise situatsiooni ajendil ning ilma igasuguse riigipoolse mõjutustegevuseta toime pandud kuriteoga, ei olnud vajalik hinnata ka süüdistatava võimalikku eelsoodumust teo toimepanemisel

⁸⁵ State v. Davis.

3.6 United States of America v. Tyson Baker

Kohati analoogse kaasuse leiab ka 2019. aasta lahendist United States of America v. Tyson Baker.⁸⁶

Tyson Baker töötas 2015. aastal New Yorki osariigis politseinikuna. Samal ajaperioodil lähenes tema kolleegile Bennage'ile FBI⁸⁷, kes palus Bennage abi, kuna laekunud teabe kohaselt omastas Baker narkokurjategijate vahistamisel ja nende valduste läbiotsimisel leitavat sularaha. Abi palumine ei eeldanud Bennage poolset aktiivset tegevust vaid seisnes Bakeril nn silma peal hoidmises.

Mõne kuu möödudes võttiski Bennage FBI'iga ühendust ning teatas, et Baker oli teinud talle ettepaneku hakata röövima narkodiilereid, seda eesmärgiga katta enda jooksvaid rahalisi kulutusi. FBI andis Bennagele salvestusseadme, juhuks kui antud teema peaks kahtlustavaga uuesti jutuks tulema.

Septembris 2015. aastal lindistas Bennage vestluse Bakeriga, kus Baker tegi ettepaneku röövida suurem hulk sularaha, mida pidi Bennagele laekunud info põhjal transportima narkodiiler. Reaalse tegevuseni siiski seekord ei jõutud.

Novembris sai Baker teada, et Bennage oli menetlustoimingute käigus leidnud kahtlustatava elukoha läbiotsimisel suurema summa sularaha, mille peale saatis Baker koheselt sms'i küsimusega Bennagele et kus tema osa on.⁸⁸ Bennage vastas, et kohal on ka teised ametnikud ning sellega suhtlus lõppes. Kolm päeva hiljem teostas Bennage järjekordset läbiotsimist, kus avastati ka suurem summa sularaha. Sündmuskohta saabus ootamatult ka Baker, kes pakkus ennast appi asitöenditega tegelema. Peale sularaha toimetamist hoiuruumi soovis Baker, et Bennage paneks tema osa (Bakeri) saagist tööriistakasti Bakeri autos, mida Bennage ei teinud.

Pea kuu aega hiljem käivitas FBI Bennage kaasabil operatsiooni, milles FBI agent juhtis peidetud kaameratega varustatud sõiduautot, kuhu oli koti sisse peidetud sularaha 15 000 dollarit. Peale sõiduki peatamist toimetati auto garaaži ning Bennage asus vestlema juhiga, samal ajal kui Baker hakkas üksi autot ja selles olevaid esemeid läbi otsima. Avastades koti

⁸⁶ United States of America v. Tyson Baker.

⁸⁷ Föderaalne Juurdlusbüroo (https://et.wikipedia.org/wiki/F%C3%B6deraalne_Juurdlus%C3%BCroo) (22.02.2022).

⁸⁸ "Where's mine? LOL."

eeltoodud rahasummaga, võttis ta sealt endale 3000 dollarit ning deklareeris menetluskirjeldustes 12 000 dollari leidmise, kolm päeva hiljem ta vahistati.

Kohtus väitis Baker, et Bennage käitumist ning raha peitmist sõidukisse tuleks käsitleda kui riigipoolset teotahtluse tekitamist ning teda mõjutati kuritegu sooritama. Kohus asus siiski sarnaselt kaasusele *State v. Davis* seisukohale, et pelgalt võimalus kuritegu sooritada ilma igasuguse selle suunalise mõjutamiseta ei tähenda veel kuriteole õhutamist. FBI ei juhendanud Bennaget kuidagi Bakerile mõju või surve avaldamiseks, vaid palus tal lihtsalt „silm“ peal hoida. Bakeri valikud ja nende pinnalt toime pandud tegu oli ainuisikuliselt tema enda otsused mida ei mõjutanud ei Bennage ega keegi kolmas isik.

3.7 United States v. Rutgeron

Analoogse käsitluse, kus riik üksnes loob võimaluse kuritegu toime panna ilma selleks piire ületamata saab käsitleda ka menetlust *United States v. Rutgeron*.⁸⁹

Süüdistatav Richard Rutgeron vastas suhtlusportaalil, mille fookuseks oli prostituutide ning potentsiaalsete klientide kokku viimine, kuulutusele, kus enda teenuseid pakkus Amberly nimeline isik, kirjeldades ennast kui armas väike noor daam.⁹⁰ Tegelikult esines Amberly nime all lastekaitse üksuses töötav uurija Robert Mauro.

Rutgeronile omakorda vastates täpsustas Amberly, et on nõus raha eest pakkuma seksuaalteenust ning ta on viieteist aastane. Järgnevatel päevadel jätkus süüdistatava ja Mauro suhtlus nii e-kirjade kui sõnumitega, kokku saatis Rutgeron Amberly'le nende päevade jooksul sada neliteist sõnumit. Vestluse käigus tundis süüdistav huvi erinevate seksuaalteenuste ning hinna kohta. Oluline on siinkohal veekord toonitada, et selleks hetkeks oli süüdistatav teadlik Amberly poolt teavitatud vanusest.

Süüdistatava poolne tingimus oli, et Amberly oleks diskreetne ning edasise suhtluse käigus lepiti kokku kohtumine hotellis. Hotelli saabudes peeti Rutgeron ametnike poolt kinni ning teda süüdistati alaealise kallutamises seksuaalsele suhtele.

⁸⁹ *United States v. Rutgeron*.

⁹⁰ „sweet petite young lady“.

Esimese astme kohtus tugines Rutgeron peamiselt kahele argumendile. Esiteks ei olnud süüdistaja tema hinnangul ilma kahtluseta tõendanud, et ta (Rugerson) oleks teadnud Amberly alaealisusest. Teiseks, et hoopis Amberly'na esinenud uurija veenis teda endaga kohtuma ja vahkorda astuma, mitte tema ise ei olnud pealekäivam pool.

Nii esimese kui ka teise astme kohtud süüdistava seisukohtadega ei nõustunud ning mõistsid Rutgeroni süüdi ja karistasid teda minimaalselt kümneaastase vangistusega.

Ka Ülekohus asus seisukohale, et Rutgeron väljendas igati enda valmisolekut Amberly'ga kohtumiseks ning temaga vahkorda astumiseks ka siis kui oli teadlik teise osapoole vanusest. Just kohtualune oli aktiivsem pool koha, aja ning tasumise üksikasjades kokku leppimises. Lisaks tunnistas Rutgeron ametnikele peale kinnipidamist, et ta ei olnud täiesti kindel, mis oleks järgnenud kui kohtumine oleks realselt aset leidnud. Rutgeroni sõnul oleks üheksal juhul kümnest järgnenud seksuaalakt.⁹¹ Lisaks ei eitanud süüdistatav ka varasemalt noorte prostituutidega suhtlemist läbi suhtlusportaalide. Seega subjektiivse testi teooria käsitluses oli igati täidetud süüdistatava valmisolek ja eelsoodumus antud kuriteo toimepanemiseks. Rutgeroni kaitseks peab siiski välja tooma, et tema kasutuses olnud andmekandjatelt ja sidevahendite läbivaatusel ei leitud nendest materjali kus oleks kujutatud seksuaalses situatsioonis alaealisi ega leitud ka sellepinnalisi varasemaid suhtlusi. Kohtu hinnangul ei kaalu varasema analoogse ajaloo mitte leidmine siiski üles süüdistava valmisolekut hetkel menetletavas süüasjas.

Ka objektiivse testi teooria kohaselt ei saa antud menetluses väita, et kuritegu matkiv uurija oleks Rutgeroni liigselt survestanud ja õhutanud kuritegu sooritama. Kuulutusele, millel ei olnud otsest viidet vanusele, vastas Rotgeron ning jätkas peale suhtluspartneri poolt väidetava vanuse teada saamist aktiivsema poolena kohtumise üksikasjade kokku leppimist.

⁹¹ He told authorities that, although he was not sure what would happen, “nine times out of ten” a sexual encounter occurs.

3.8 State v. Keller

Analoogse temaatikaga, kuid riigi poolt piiride ületamise ja ka isiku eelsoodumuse puudumise jaatamise näitena sobib kohtuasi State v. Keller.⁹²

Eesmärgiga tabada alaealiste suhtes seksuaalkuritegusid toime panevaid isikuid esines uurija Heavner 2015. aastal muudetud profiiliga täiskasvanutele mõeldud tutvusportaalil kui noormeest nimega „Kelly“. Kontakti loomiseks postitas ta Kelly nime alt kuulutuse, milles kirjeldas end kui häbelikku aga uudishimulikku noormeest, kes otsis ta endast vanemat ja kogenumat diskreetset meest.

Järgmisel päeval vastas kuulutusele Keller, kes tutvustas end kui neljakümnenelja aastast valget meest kes oleks huvitatud suhtlemisest noorema mehega ning oleks nõus täitma kõik Kelly soovid.

Peale uurija poolt soovitud kontaktnumbri edastamist jätkus suhtlus teemal mida Keller on suuteline noormehel võimaldama: sõiduk, riided, raha jne. Ühtlasi kirjeldas Keller, et on varasemalt olnud sarnases suhtes kolme noormehega: seitsmeteistaastase Jeremy'iga kes veetis koos Kelleriga kolm aastat, kahekümne nelja aastane Keylen kes oli temaga koos viis aastat ning hetkel on pikemat aega koos Dustingiga.

Peale enesetutvustust ning uurija poolset suvalise noormehe pildi saatmist kui endast, hakkasid osapooled arutama, kus nad võiksid üksteist silmast silma kohata. Kuid enne kohtumise kokku leppimist avaldas uurija muret, et tal pole kuhugi minna, ning juhul kui tädi plaanib ta saata kasuperesse, siis kavatseb ta kindlasti ära joosta.

Keller tundis seepeale huvi Kelly vanuse kohta ning lisan et kui poiss on seitsmeteist täis siis on kõik legaalne. Saades uurijalt vastuse, et viimane on siiski alles kuueteist aastane, lubas ta poisi eest küll hoolitseda ning ta enda juurde elama võtta kuid lisan ka, et seksuaalvahekorda ei saa nad astuda enne kui Kelly on seitsmeteist aastane.

Olulise vahemärkusena ei olnud Kelly'ks kehastunud uurija enne vestluse alustamist ega Kellersi poolset küsimist Kelly vanust avaldanud.

⁹² State v. Keller.

Osapooled jätkasid vestlust ning arutleti kuidas ja kus oleks Kelly kõige parem auto peale võtta. Keset arutelu esitas Kelly hüpoteetilise küsimuse võimaliku seksuaalse kontakti kohta⁹³, millele vastates väljendas Keller tõrjuvalt antud teemat siin käsitleda.

Vestluse arenedes viis uurija jututeema uuesti seksuaalse kontakti juurde, viidates enda kogenumatusele ning võimalusele et võibolla peaks ta (Kelly) leidma siiski kellegi teise, kui Keller tema vanuse tõttu temaga seksuaalselt lävida ei saa. Kellersi palevele mitte leida kedagi teist esitas Kelly ultimaatumi, et ei otsi kedagi teist kui Keller on nõus temaga kahel järgneval päeval vahekorras olema.⁹⁴ Peale Kellerilt saadud vastust „Jah“ lepiti kokku kohtumine järgmiseks päevaks ning Kellersi saabumisel peeti ta politseinike poolt kinni kahtlustatuna seksuaalkuriteo toimepanemises alaealise vastu.

Nii kohtualune kui ka uurija Heavner kinnitasid ütlustes, et suhtluseks kasutatud platvorm Craigslist'i postituse ja profiili loomisel tuleb kasutajal kinnitada enda täisealiseks olemist. Just seetõttu oli Keller enda sõnul ka valinud just selle suhtlusplatvormi, kuna oli varasemalt saanud seksuaalse alatooniga sõnumeid alaealistelt isikutelt mida ta ei soovinud. Lisaks oli ta ka hetkel suhtes isikuga, keda oli samalt platvormilt kohanud. Ka tunnistajana ülekuulatud isikud kinnitasid, et Keller oli pikema perioodi jooksul elanud koos erinevate meestega ning samaaegselt vajadusel aidanud neil elus nn jalad alla saada. Kõik kinnitasid ka, et Keller ei olnud seksuaalsetes suhetes alaealiste isikutega. Keller omakorda kinnitas, et ta on varasemalt küll suhelnud alaealisega, kui hoidus füüsilisest kontaktist kuni viimase täisealiseks saamiseni.

Nii esimese kui ka teise astme kohtud mõistsid Kellersi süüdi ning leidsid et tegemist ei olnud situatsiooniga, kus saaks tugineda *entrapmendi* kaitsele.

Ülemkohus asus siiski seisukohale, et uurija Heavner oli see, kes õhutas Kellersit kuritegelikule teele. Juba ainuüksi fakti, et uurija esines alaealise isikuna tutvusportaalis mis nõuab kasutaja poolset kinnitust enda täisealiseks olemise kohta, saab kohtu hinnangul käsitleda kui süüdistatava riigi poolset mõjutamist läbi pettuse või veenmise (objektiivse testi teooria). Kinnitasid nii kohtualune kui ka uurija, et antud konkreetsetes portaalis peab kasutaja kinnitama enne postituse lisamist et ta on täisealine. Lisaks oli just uurija see, kes mitmel korral tõstatas enda initsiatiivil seksuaalse kontakti temaatika.

⁹³ Detective Heavner told defendant that “I want to perform oral sex on u really bad for some reason can we do that?”

⁹⁴ [Detective Heavner]: Only if we can have oral sex and anal tomorrow so I will know, just give me a yes or no and I will shut up about it.

Kohtu hinnangul ei saanud antud menetluses rääkida ka Kellersi poolsest valmisolekust kuritegu sooritada subjektiivse testi mõttes. Seda eelnevalt kirjeldatud vanuse verifitseerimise tõttu portaalis ning tähelepanuta ei saa kindlasti jätta ka tunnistajate antud ütlusi Kellersi varasemate suhete kohta. Ka teostatud läbiotsimistel ei leitud viiteid, mis oleksid kinnitanud Kellersi seksuaalset huvi alaealiste vastu. Analüüsitud tõenditele tuginedes ei leidnud kohus tõendeid, mis võiksid anda indikatsiooni Kellersi poolsele huvile ja valmisolekule olla seksuaalsuhtes alaealisega. Kohus toonitas, et subjektiivse testi mõttes ei väljendunud Kellersi soov alaealisega seksuaalset lävida kui ta oli saanud teada Kelly „tegeliku“ vanuse. Vastupidi, Keller andis korduvalt mõista, et nad peavad ootama kuni Kelly on seksuaalses mõttes legaalses vanuses. Kui Kelly ähvardas seksuaalse aktiga mitte nõustumise korral leida keegi teine, oli Kellersi nõusolek antud üksnes selleks et Kelly ei satuks inimese juurde kes võiks talle viga teha. Kohus nõustus antud küsimuses Kellersi selgitusega.

Kuna madalama astme kohtud ei pööranud antud tõendite valguses tähelepanu võimalikule *entrapment*’ile, tühistas ülemkohus süüdimõistva otsuse ning saatis menetluse uuele arutelule.

Ka autor toetab kõigi saadavaolevate tõendite valguses Ülemkohtu seisukohta. Nii Kellersi varasemad suhted, tunnistajate ütlused ning menetlustoimingutega kogutud andmed ei viidanud, et kohtualune oleks üles näidanud huvi olla alaealisega seksuaalsuhtes.

Selguse huvides tuleb kindlasti märkida, et Ülemkohtu otsus antud menetluses ei olnud üksmeelne. Asja arutamisel osalenud kohtunik Newby esitas enda poolse eriarvamuse, mis kokkuvõtvalt tugines kahele asjaolule. Esiteks peale Kelly legendeeritud vanuse (viisteist aastat) teada saamist ei lõpetanud Keller temaga suhtlust ning teiseks viis Keller suhtluse siiski niikaugemale et, et lepiti kokku kohtumine järgmiseks päevaks. Muud menetluse käigus kogutud tõendid Kellersi varasemate suhete ning alaealiste vastu seksuaalse huvi mitte tõendamise kohta koos uurija poolt lõksu meelitamisega ei kaalunud kohtunik Newby selgitusel üles alaealisega kohtumisele ilmumist.

Käesoleva töö autor jääb siiski kindlaks enda varasemale seisukohale ning nõustub kohtu esitatud põhjendustega, miks antud kaasuses on tegemist *entrapment*’i juhtumiga. Olukord oleks võibolla teistsugune ning nõuaks täiendavat analüüsi Kellersi reaktsioonile peale Kelly poolset ähvardust leida keegi teine, kui tõenditena oleks käsitletud üksnes suhtlusportaali vestluste salvestusi, või kui Kellersi varasemas elus oleks viiteid seksuaalsele huvile alaealiste vastu. Subjektiivse testi teooria mõttes saaks jaatada ka eelsoodumust kuriteo toimepanemiseks, kui menetlustoimingute käigus vaadeldud andmekandjatelt oleks leitud seksuaalses võtmes

kujutatud alaealisi isikuid. Antud juhul ei viita aga menetluse käigus saadaolevate andmete analüüs kogumina, et Kelleril oleks olnud kriminaalseid kavatsusi.

4. Matkimise piiride lubatavuse käsitlemine Eesti kohtupraktikas

Eesti kohtupraktikas on kuriteo matkimise lubatavust ning matkija poolset initsiatiivi matkitava õhutamisel arutatud mitmel korral. Kuna Riigikohtu lahendeid, milles matkimise piire ning süüdistatava väiteid tema lubamatu provotseerimise kohta leidub minimaalselt, kasutab autor Eesti kohtusüsteemis matkimise piiride hindamiseks ka maa- ja ringkonnakohtutes käsitletut.

4.1 Ringkonnakohtu otsus nr 1-20-2069/42⁹⁵

Nagu autor sissejuhatavas osas mainis, ei erista USA kohtusüsteem *entrapmenti* kasutamist õigusliku kaitsena matkimisel ja politseiagendi kasutamisel. Oluline on üksnes tuvastada, kas süüdistatav pani teo toime riigi poolt liigselt õhutatuna ning kas süüdistataval oli olemas eelsoodumus kuritegu toime panna. Eesti kriminaalõigus eristab küll politseiagendi kasutamist ja kuriteo matkimist, kuid nii agendi kui matkija tegevuse ja süüdistatavaga suhtluse ning võimaliku keelatud teotsuse esile kutsumise hindamisel on kriteeriumid samad. Näitena, kus kohus pidi politseiagendi tegevust antud temaatikas hindama saab kasutada Ringkonnakohtu otsust menetluses nr 19230101267.

Ringkonnakohtu menetluses oli kaasus, kus P.Helmet süüdistati KarS § 179 lg 1 - § 26 lg 1 järgi. Teda süüdistati selles, et ta ajavahemikul 08.10.2019 - 08.12.2019 erinevatel kuupäevadel ja kellaaegadel, teadvalt ahvatles seksuaalselt internetikeskkonna suhtlusportaalil privaatsõnumite vahendusel kasutajanime „XXX“ alt väidetavalt kaheteist-aastast Marleeni, kes esines kasutajanime „YYY“ all. P. Helme rääkis tüdrukuga seksuaalsetel teemadel: enda seksuaalvahekordadest alaealiste tütarlastega, meeste suguelunditest, samuti uuris tüdrukult viimase seksuaalkogemuste ja - soovide kohta ning leppis temaga kokku kohtumise.

⁹⁵ TlnRnKo 1-20-2069/42.

Kuritegu jäi P. Helme poolt lõpule viimata, kuna isik, keda P. Helme teadis 12-aastase Marleenina, oli jälitustoimingu raames tegutsev politseiametnik.

Kaitsja hinnangul oli läbi viidud kuriteo matkimise näol tegemist lubamatu teoprovokatsiooniga. Prokuröri selgituse kohaselt ei olnud antud kriminaalasja puhul tegemist siiski kuriteo matkimisega, vaid hoopis politseiagendi kasutamisega.

Esimese astme kohus nõustus prokuratuuri seisukohaga, et läbi viidud jälitustoimingut ei saa käsitleda kui KrMS § 126⁸ alusel läbiviidavat kuriteo matkimist, vaid kasutati politseiagendi mille kasutamiseks annab võimaluse KrMS § 126⁹. Kohus selgitas, et nimetatud toimingud on menetlusõiguslikult selgepiiriliselt omavahel eristatud, ühe läbiviimiseks annab loa prokurör, teisel eeluurimiskohtunik ning need on kaks eraldiseisvat tegevust ja erinevat jälitustoimingut.

Maakohus tutvus tõendina esitatud vestluste salvestustega P.Helme ja politseiagendi vahel ning asus seisukohale, et politseiagent ei provotseerinud mingilgi moel P.Helmet.

Vestlust alustas P.Helme ja kogu initsiatiiv lähtus vestlustes temalt. P.Helme oli ise see kes esmakordselt kontakteerus kasutajanime taga olnud politseiagendiga ja alustas vestlust. Kohtu hinnangul oleks saanud rääkida provokatsioonist juhul, kui politseiagent oleks ise kontakteerunud P.Helmega ja provotseerivat teksti kirjutanud. Jälitustoimingu protokollist nähtus, et igal korral oli jutu seksiteemadele viinud P.Helme ning politseiagent on olnud iga kord vestluse passiivne osapool. Kohus tõi mitmeid näiteid, kuidas P.Helme ärgitas politseiagendi seksuaalsetel teemadel rääkima, P.Helmele seksi kohta küsimusi esitama ning endale seksiga seotud soove avaldama jne. Politseiagent andis vestlustel valdavalt lühivastuseid. Seega ei saa objektiivse testi teooria raames kuidagi väita, et politseiagent riigi poolse esindajana oleks kuidagi kallutanud P.Helmet kuritegu toime panema.

Vahemärkusena tuleb lisada, et sarnaselt eelnevalt käsitletud *Kelleri* kaasusele USA kohtumenetluses, tugines ka P.Helme enda kaitsmisel väitele, et antud suhtlusportaali külastavad üksnes täisealised isikud. Nimelt selgitas süüdistav, et tal ei tekkinud hetkekski kahtlust, et tema privaatsõnumites olev vestluskaaslane võiks olla alaealine, kuna ta eeldas, et selles suhtlusportaalis jututubades käivad vaid täiskasvanud.

Erinevalt *Kelleri* kaasusest lükkas kohus Helme kaitseväite siiski ümber. Nimelt andis suhtlusportaali looja kohtus tunnistajana ütluseid, mille kohaselt ei kehtestatud portaalile vanusepiirangut teadlikult ja sinna saavad siseneda igas vanuses isikud ning kirjutaja ise peab vastutama seadustest kinnipidamise eest. Portaal kasutaja nõustub sisenedes jututoa reeglitega,

vajutades ekraanil olevat märgistust „nõustun“. Lisaks on tuvastatud, et P.Helme kasutas antud suhtlusportaali korduvalt ning pidi seega veenduma, et antud internetikeskkonda sisenedes ei nõutud kinnitust osas, et siseneja on täisealine isik. Seega ei saaks ka subjektiivse teooria käsitlusena väita, et süüdistataval puudus teadlikkus võimalusest, et tema suhtluspartner ei pruugi olla täisealine.

Ka esitatud apellatsioonis jäi kaitsja seisukohale, et süüdistatava tegu kvalifitseeriti kuriteoks lubamatu teoprovokatsiooni tagajärjel.

Lisaks tõi kaitsja välja asjaolu, et süüdistatavale kuuluvatelt andmekandjatel ei leitud viiteid alaealisi isikuid erootilises/pornograafilises situatsioonis kujutavale materjalile. Käesoleva töö suunitlust silmas pidades saaks seda käsitleda subjektiivse testi mõttes kui süüdistatava poolse kuritöö eelsoodumusele puudumisele viitavat asjaolu. Kaitsja sõnul tõendas see P. Helme soovimatust ahvatleda vestluspartnerit seksuaalsele tegevusele.

Kohus antud seisukohaga siiski ei nõustunud. Nimelt leidis kohus, et lapspornole viitava materjali puudumine süüdistatava andmekandjatel ei lükka ümber P. Helme süüd lapsealise seksuaalses ahvatlemises ega kinnita kaitseversiooni süüdistataval igasuguse seksuaalse huvi puudumisest lapsealise isiku vastu. Ehk subjektiivse teooria mõttes ei välista alaealisi kujutava erootilise materjali puudumine eelsoodumust kuriteole, kui menetluses on tuvastatud muid sellele viitavaid tõendeid. Antud juhul käsitles kohus nimetatud tõendina lapsealisega seksuaalsetel teemadel vestlemist, milles avaldubki teo toimepanijas psühholoogiline kiimlemine ja talle teadaolevalt lapsealises isikus huvi äratamine suguelu vastu.

4.2 Ringkonnakohtu otsus nr 1-19-7315/79⁹⁶

Põhjalikult ning autori hinnangul väga huvitavalt jälgitavalt on kohtuastmed käsitlenud kuriteo matkija poolsete piiride olemust kriminaalmenetluses nr 1-19-7315 (Harju Maakohtu Tallinna kohtumaja otsus nr 1-19-7315/58). Andmaks paremat ülevaadet asjaoludest, mille hindamisel kohus on kahes astmes analüüsinud matkimise piiride käsitlemist, toob autor eelnimetatud menetluse asjaolud välja alates Maakohtu⁹⁷ käsitlusest.

⁹⁶ TlnRnKo 1-19-7315/79.

⁹⁷ HMKo 1-19-7315/58.

R.Tsoid süüdistati KarS § 184 lg 2 p 1, 2 järgi ettenähtud kuriteo toimepanemises ning olulise osa tõenditest hankisid õiguskaitseorganid läbi kuriteo matkimise R Š-i poolt. R.Tsoi ja tema kaitsja asusid seisukohale, et R Š pani matkimisel toime lubamatu provokatsiooni ning süüdistataval endal puudus igasugune teotahtlus.

Süüdistatava enda sõnade kohaselt et vabanes 2018 juulis vanglast ning sama aasta augustis-septembris hakkas tegelema Korea toidu valmistamise ja levitamisega, avas ka kesklinnas söögikoha. Oli orienteeritud seadusekuulekale elule ning käis regulaarselt kriminaalhooldaja juures.

Jaanuaris 2019. aastal võttis temaga vanglast ühendust V (B), kellega ta ka koos Tallinna Vanglas viibis ning kes palus tal kohtuda kellegi R-iga. Süüdistatav ei saanud täpsemalt aru, miks R temaga kohtuma pidi, aga kuna ta oli varasemalt samuti täitnud V erinevaid palveid vanglast siis ei näinud ta põhjust keeldumiseks. Seejärel võttiski temaga telefoni teel ühendust R(Š), kellega ta mõni päev hiljem 24.01.2019 ka enda juures kohtus. Kohtumisel teatas Š, et ta soovib osta pool kilo kanepit. Kohtumise käigus R.Tsoi kordagi ei väljendanud ennast selliselt, et kindlasti lubas Š'ile marihuaanat hankida, samas kui Š seda aga korduvalt küsis. Mingit kavatsust ja võimalust tal enda sõnul poolt kilo kanepit Š'ile hankida ei olnud.

Järgmine kontakt R.Š iga oli 14.02.2019 kui viimane ilmus süüdistatava toitlustuskohta ning R.Tsoi ütles, et midagi ei tule välja ja et inimest, kellelt oleks võimalik hankida suures koguses kanepit, ei ole. R.Tsoi sõnul hakkas R koheselt samaks õhtuks ühte grammi kanepit soovima. Kuna R avaldas talle selle ühe grammi kanepiga korduvalt survet, siis ta moraalselt murdus ning otsustas, et R-ist lahtisaamiseks hangib ta samal õhtul talle selle 1 grammi kanepit. Samal õhtul käis ta XXX ühiselamute juures ja ostis mingilt temale tundmatult mustanahalise ühe grammi kanepit, mille samal õhtul R'ile oma kodu juures üle andis.

Kuna R aga 14.02.2019 kohtumisel avaldas Tsoi sõnul talle survet nii 1 grammi kanepi, kui ka poole kilo kanepi osas, siis tal tuli meelde, et tema tuttav V P'il on umbes pool kilo leitud kanepit, millest P oli talle varasemalt rääkinud. Süüdistatav rääkis seejärel P'iga, et tema poole on pöördunud üks isik, kes avaldab talle survet poole kilo kanepi ostusooviga ning selleks, et temast lahti saada võiks P oma leitud kanepi müüa R-ile. P oli sellega nõus ja seejärel tema korraldas 17.02.2019 õhtupoolikult poole kilo kanepi üleandmise P-ilt Š-ile. P ise ei soovinud Š-iga kohtuda, seetõttu pani P kanepi Tsoi autosse, kuskohast Š selle ise ära võttis. Š maksis temale 4100 eurot, mille ta kõik edasi P'ile andis, ise ta sellest tehingust enda sõnul midagi kasu ei saanud.

Tsoi kinnitas kohtus, et ilma R Ši provokatsioonita ei oleks ta mingil juhul marihuaana käitlemisega tegeleenud. Seega on süüdistatav seisukohal, et kuriteo pani ta toime ainult seetõttu, et R Š teda selleks provotseeris ning mille tagajärjel ta enda sõnul „moraalselt murdus“.⁹⁸

Esimese astme kohtumenetluses tuvastati, et R.Tsoi ja R Ši ütlused erinevad diametraalselt selles osas, kelle initsiatiivil ning huvides need kohtumised toimusid. Tsoi väidab, et tal ei olnud mingit tahtmist Šiga suhelda, samuti tegeleda viimase soovil talle marihuaana hankimisega ning pigem üritas vältida temaga suhtlemist. Ši sõnul aga toimusid kohtumised ja omavaheline suhtlus mõlema poole võrdses huvis. Mõlema poole ühine huvi ja eesmärk oli osta-müüa marihuaanat suurtes kogustes.⁹⁹

Kohus, olles tutvunud jälitustoimingute, sealhulgas kuriteo matkimise käigus kogutud tõenditega, asus järgnevale seisukohale. Kohus selgitas matkimisel lubatud piiride olemust esiteks esmaseks kontaktil olnud telefonikõne kaudu ning ka narkootilise aine üleandmisega päädinud järgneva suhtluse. Esimesed Tsoi ja Š-i vahelised telefonikõned toimusid 21.01.2019 kui Š helistas Tsoile ning tutvustas ennast kui V-u tuttavat ja avaldas soovi kohtuda. Järgmises 23.01.2019 kõnes täpsustati ainult kokkusaamise kohta.

Nendes kahes ja ainukeses kõnes enne esimest kohtumist Š-iga ei tundnud Tsoi mitte mingit huvi selle vastu, miks ta üldse peaks temale tundmatu Š-iga kokku saama ja miks nad ei võiks ka ainult telefoni teel suhelda.

Kuivõrd R Ši kontakt Tsoile tuli läbi V, kellega Tsoi oli koos vanglas istunud, siis järelikult pidi Tsoi kohtu hinnangul Š'i ühenduse võtmist V palvel seostama mingi potentsiaalselt ebaseadusliku tegevuse või ettepanekuga. See, et Tsoi ei keeldunud resoluutselt juba telefonis Š'iga kokkusaamisest, kuigi oli enda sõnul täielikult pühendunud seaduslikule elule ja restoranipidamisele, tähendas seda, et ta pidi põhimõtteliselt olema ebaseaduslikele pakkumistele ja ettepanekutele „avatud“.

Kohus tõi välja, et üldtuntud asjaoluna eelistavad kurjategijad telefonide pealtkuulamise hirmus vahetuid kokkusaamisi. Vastupidisel juhul ei oleks Tsoil olnud mingit vajadust kahes esimeses telefonikõnes temale tundmatu isikuga leppida kokku vahetut kohtumist, uurimata seejuures kordagi, mis teemal see kohtumine üldse aset peaks leidma ja miks ei võiks ainult telefoni teel

⁹⁸ Samas, p 16.

⁹⁹ Samas, p 20.

suhelda. Seda enam et Tsoi oli enda sõnul toitlustuskoha pidamisega väga hõivatud ja ta töötas restoraniga seoses ca 14 tundi ööpäevas.¹⁰⁰

Tutvudes jälitustoimingu protokollidega mis sisaldasid endas nii audio- kui videomaterjale ning analüüsid R.Tsoi ja kuriteo matkija R Š vahelist kohtumist 24.01.2019 juhtis kohus tähelepanu järgmistele asjaoludele. Peale tervitust uuris Tsoi kohe Š'ilt, et kuidas Š ikkagi sai läbi V tema telefoninumbri. Kohtule tundus see täiesti asjatu ettevaatusabinõuna juhul kui Tsoil ei olnud juba enne kohtumist mingeid kuritegelikke kavatsusi. Peale saadud vastust küsis Tsoi kohe, et mis kogustest Š huvitatud on „aga selles mõttes, et kui suurtes kogustes sulle“, mille peale Š vastas, et soovib esialgu „poolikut“, aga „pärast, tulevikus tahab rohkem“.

Seega on vestluse pinnalt selgelt arusaadav, et esimese ja väga konkreetse viite narkootikumide ostu-müügi kohta ei teinud mitte Š, vaid Tsoi. Järelikult pidi Tsoi juba 24.01.2019 esimeses telefonikõnes aru saama, et Š pöördub V palvel tema poole just narkootikumide ostu sooviga. Sellele viitas kohtu hinnangul ka Tsoi väide, et „Vk helistas, hoiatas ette“.

Siinkohal saaks tuua võrdlusmomendi eelnevalt käsitletud USA erialakirjandusest, mille kohaselt tuleks kohtul olemasolevate tõendite hindamisel selgitada, kuivõrd valmilt reageeris süüdistatav kriminaalse tegevuse avanemisele. Tuginedes antud kaasuse materjalidele saab subjektiivse testi näol hinnata, milline oli R.Tsoi vahetu reaktsioon peale temaga kontakti loomist ning võimaluse avanemisest saada läbi eeldatava kuriteo materiaalselt tulu. Just vahetu reaktsioon peale ettepaneku kuulmist süüdistatava meelestatuse hindamisel võib mõnel juhul olla oluliselt suurema tähtsusega kui isiku varasemad kuriteod, üldine iseloom ja ka hilisemad kaitsekõned kohtusaalis.

Autori hinnangul on antud kaasuse puhul subjektiivse teooria kohaldamise tingimused täidetud. Tuginedes jälitustoimingu protokollile oli just R.Tsoi see, kes esimesena tõstatab narkootiliste ainete planeeritavale tehingule viitava jututeema, küsides enda initsiatiivil millisest kogusest teine osapool on huvitatud. Esile tõstmist väärrib kindlasti ka asjaolu, et R.Tsoi mitte ei oodanud et teine osapool teeks ettepaneku, millele vastus anda, vaid teades teise isiku kuritegelikku tausta ja tutvusi oli ise see, kes antud temal vestlust alustas.

Kindlasti ei saa esmase reaktsiooni hindamisel märkimata jätta ka R.Tsoi poolset reaktsiooni kuriteo matkija poolt saadud vastusele: soovib esialgu „poolikut“, aga „pärast, tulevikus tahab rohkem“. Ehk antud juhul seda reaktsiooni mis väljendaks soovi edaspidi mitte suhelda samal

¹⁰⁰ Samas p 21.

teemal ei olnud. Seega pidi R.Tsoi eeldama, et kuritegelik tegevus võib olla korduv või leiab aset pikema aja vältel. Olles saadud vastuse pinnalt teadlik pikemajalisest võimalikust kuritegelikust tegevusest koostöös matkijaga, ei lõpetanud kohtualune siiski suhtlust.

R.Tsoi ja matkija esimesest kohtumisest saab seeläbi tuua paralleeli ka Kenneth Lordi käsitlesega subjektiivsest testist. Ehk kui süüdistataval on olnud korduvalt võimalusi mitte osaleda kriminaalses tegevuses kuid ta on kuriteod siiski toime pannud, ei saa ta hiljem mitte kuidagi väita et tal puudus tegelikkuses igasugune soov talle ette heidetavaid tegusid korda saata.

Teine tähelepanuväärne seik, millele kohus tähelepanu juhtis antud kohtumise puhul oli, kui Tsoi ja Š hakkasid Š'i küsimuse peale arutama marihuaana hinda. Tsoi ütles hinnaks 8,50 ja poole kilo hinnaks 4250, mille peale Š vastas, et võib-olla on võimalik väiksema summaga saada „nelja eest“. Kui Tsoi, kes enda sõnul üldse ainetega peale vanglast vabanemist ei olnud tegelenud, teadis täpselt, et aine hinnaks saab olema 8.50 (1 gramm marihuaanat) ning kui Š proovis hinda madalamaks kaubelda, kinnitas Tsoi, et uurib järele, kuid see tähendab tema jaoks, et tal endal tuleb koomale tõmmata ja mis huvi temal siis selle koha pealt oleks.

Ehk Tsoi oli igati huvitatud marihuaana müümisest kohe peale esimest kohtumist kuriteo matkijaga, mitte ei püüdnud vältida Š-iga illegaalse äri ajamist. Kohtumisel rääkisid osapooled ka kauba kvaliteedist, lõhnast ja välimusest, samuti viitab Tsoi oma kamraadile, kellega ta neid tingimusi arutab.¹⁰¹

Kohtu nägemusel oli R.Tsoil vaba valik, kas ta läheb matkijaga ettepanekuga kaasa või mitte. Isikul oli vaba valik hankida R Š'ile marihuaanat, või siis sellest keelduda.

Kohus leidis, et R.Tsoi näitas üles piisavat aktiivsust ning tal endal oli huvi narkootikumide käitlemisega tegeleda ning matkija ei kutsunud esile temal teotsust. R.Tsoi ei lõpetanud peale esimest (ega ka järgmisi) kohtumist suhtlust R Š-ga ega keeldunud resoluutselt „koostööst“ - vastupidi ta isegi õpetas R. Š'ile erinevaid konspiratsioonivõtteid, kuidas vältida vahelejäämist (*Telegrami*¹⁰² kasutuselevõtt, hoiatamine võimaliku jälitamise eest). Samuti korraldas ta narkootilise aine üleandmise, määras ise hinna ning oli huvitatud ka edaspidi koostöö jätkamisest. R Š ei ähvardanud kordagi R.Tsoid, samuti ei meelitanud teda mingite suurte

¹⁰¹ Samas,p 22.

¹⁰² Internetipõhine suhtlusplatvorm. <https://telegram.org/> (10.11.2021).

rahasummade (pigem tingis makstavat hinda alla) või muude hüvedega. Kõrvalt vaadates oli tegemist võrdselt aktiivsete narkootilise aine ostust müügist huvitatud isikutega.

Seega ei saa rääkida ka olukorrast, kus matkijast ostja osakaal oleks olnud põhjendamatus ülekaalus.¹⁰³ Seetõttu ei pidanud kohtu hinnangul paika kuidagi R.Tsoi väide, et matkimisel ületati tema suhtes kuriteole provotseerimise piire.

Selguse huvides tuleks autori hinnangul siiski käsitleda potentsiaalset õiguslikku olukorda ka siis, kui kohtu käsutuses ei oleks jälitustoimingu protokollide näol tõendina ei heli- ega videosalvestusi ning kohus oleks pidanud lahedama antud kaasuse nn sõna sõna vastu situatsioonis.

R.Tsoi versiooni kohaselt oli just kuriteo matkija see, kes esimesel kohtumisel tegi korduvalt ettepaneku kanepi müügiks endale ning jätkas surve avaldamist kanepi hankimiseks ka järgmisel kohtumisel. R.Tsoi on kohtumenetluses tunnistanud, et hankis matkija korduval peale käimisel grammi kanepit ning andis selle ka samal päeval soovijale üle.

Kui lähtuda erialakirjanduses käsitletud objektiivse testi teooriast, siis muude tõendite puudumisel oleks saanud R.Tsoi tugineda riigipoolsele kuriteole kihutamisele ja teotahtluse esile kutsumisele. Objektiivse testi hindamise puhul ei käsitleta isiku varasemat tausta ega tema enda tegevust avanenud võimalusele kuritegu toime panna, vaid hinnatakse üksnes riigi poolse mõjutamise intensiivsust. Antud juhul, kui asjaolusid ei ole teistpidi tõendatavad, saaks kindlasti rääkida riigi poolsest teotahtluse esilekutsumisest just järjepideva surve avaldamise näol.

Samas, kõrvutades jällegi USA kohtupraktikat ning ka erialakirjandust, ei saaks üheselt väita et ainuüksi riigipoolse liigse provotseerimise tuvastamine vabastaks süüdistatava automaatselt vastutusest, vähemalt mitte USA kohtumenetluses. Näitena saaks tuua eelnevalt juba käsitletud kohtuasja *United States v. Russell*. Riigi poolne tegevus kutsumaks esile teotahtlust küll ületas lubatud piiri, kuid isiku enda valmisolek ning initsiatiiv kuritegu toime panna oli igati olemas. Analoogne situatsioon oleks tekkinud ka käesolevas kohtumenetluses. Ühelt poolt ilma asjakohaste tõenditeta saaks igati väita, et riigi poolne provotseerimine oli lubamatu, teisalt võib pidada ilmseks, et isikul oli võimalus valida kas kuritegu sooritada või mitte. Teoreetiliselt saaks väita, et kui R.Tsoi poole ei oleks pöördunud mitte kuriteo matkija vaid tema tuttava palvel ükskõik kes muu isik, siis oleks kohtualune pannud antud teo toime nii või naa.

¹⁰³ Samas, p 26.

Oodatavalt asuti asja arutama ka Ringkonnakohtus¹⁰⁴, kus R.Tsoi kuriteo matkimise osas jäi enda kaitseversiooni juurde, et matkimisel oli tegemist lubamatu provokatsiooniga.

Apellant jäi enda seisukoha juurde, et kui R.Tsoi ei pannud kuritegu toime, siis agent ei loobunud, vaid jätkas tingimuste loomist selleks, et R. Tsoi kuriteo toime paneks.¹⁰⁵ Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium jagas maakohtu koosseisu, kinnitades et ei saa rääkida mingist erilisest RŠ survest; piisas lihtsast küsimusest, kas R. Tsoi on ostjast huvitatud, et R. Tsoi asuks tehingu üksikasju täpsustama. Nende paika panemisel oli R. Tsoi ilmselgelt aktiivsem osapool. Autorile teadaolevalt Riigikohus antud kaasust menetlusse ei võtnud ning seega saab esitatud kohtu esitletud seisukohti käsitleda kui lõplikke.

4.3 Ringkonnakohtu otsus nr 1-19-7827/80¹⁰⁶

Argumenteeritud analüüsi ja kuriteo matkimise piiride hindamise leiab ka Tallinna Ringkonnakohtu otsuses nr 1-19-7827/80kus E.Avetjani süüdistati KarS § 184 lg 2 p 1;2 järgi rahvatervise vastases kuriteos.

E.Avetjan müüs vähemalt seitsmeteistkümmel korral XX-ile 20-30 grammi kaupa fentanüüle (furanüülfentanüüli, samuti para- ja orto- fluorofuranüülfentanüüli) sisaldavaid pulbreid hinnaga 120 eurot/gramm. Kokku müüdi nii XX-le 435 grammi fentanüüle sisaldavat pulbrit alates 2018 sügisest kuni 10. aprillini 2019.

Kaitsja väitel oli politseil huvi narkokuritegudega üldse mitte seotud E.Avetjani kohta fabritseerida narkokuriteo süüdistus. Selleks kasutati ära XXt, kes varem korduvalt karistatud isikuna ei tahtnud uuesti vangi minna ja võttis seetõttu vastu politsei ettepaneku koostööks, mis seisnes selles, et XX annab teadvalt valeütlust E Avetjani vastu ning matkijana provotseerib E. Avetjani poolt kuriteo toimepanemist. E. Avetjani poolt allkirjastatud apellatsioon on muuhulgas väidetud ka seda, et menetletavas kriminaalasjas oli matkimine sisuliselt teoprovokatsioon, kus initsiatiiv tuli ilmselgel XX poolt. Apellatsioon heidetakse ette ka seda, et kohus ei ole arvestanud, et XX võttis esimesena E. Avetjaniga ühendust ja initsiatiiv narkootiliste ainete hankimiseks tuli kuriteo matkijalt, kes ületas matkimisel lubatud käitumise

¹⁰⁴ TlnRnKo 1-19-7315/79.

¹⁰⁵ Samas, p 2.2.

¹⁰⁶ TlnRnKo 1-19-7827/80.

piire. Kuriteo matkimise käigus on lubamatu teootsuse esilekutsumine isikutel, kellel see puudus.

Kohtukolleegium antud väitega ei nõustunud ning asus järgmisele seisukohale. Kuriteo matkimise sisulise külje hindamisel tuleb vaadata esmase kahtluse alust ja ulatust, mõju avaldamise viisi ja intensiivsust ning provotseeritud isiku enda teovalmidust.

Sisuliselt tähendab see seda, et politseil oli põhjendatud alus kahtlustada, et E.Avetjan tegeleb ebaseadusliku narkootiliste ainete käitlemisega. Selguse huvides tuleb kindlasti lisada, et politsei veendumus E.Avetjani poolsest narkootiliste ainete tegelemisest tekkis kohtumaterjalide põhjal peale XX kinnipidamist politsei poolt. XX tunnistas, et kuni kinnipidamise hetkeni sai ta E.Avetjani käest narkootilist ainet fentanüüli ca viimase kaheksa kuu jooksul viisteist korda.¹⁰⁷ Varasemalt oli E.Avetjani karistatud ühel korral KarS § 184 lg 2 p 1 järgi 5-aastase vangistusega, millest vabanes 12.12.2012.

Kas politseil oli lisaks XX antud ütlustele ka muud eelnevat teavet mis viitaks E.Avetjani tegevusele seoses narkootiliste ainete ebaseadusliku käitlemisega, kohtu dokumentidest ei selgu.

Ka E.Avetjani enda hilisem käitumine kinnitab seda, et ta orienteerus väga hästi narkootiliste ainete käitlemisega seotud nüanssides. Ta oskas skeemitada ja hoida konspireerituse taset – narkootilist ainet ei anta käest kätte ostjale, eelistas isiklikke kohtumisi telefonikõnedele. Tal oli ka inimene, kes pakendas narkootilise aine sobivatesse pakenditesse, kes kohtus ostjaga ja kes viis ostja kohta, kuhu oli narkootiline aine peidetud. Märkimata ei saa jätta sedagi, et E. Avetjan on ka varem suures koguses narkootiliste ainete ebaseadusliku käitlemise eest karistatud. Kohus asus seisukohale, et E. Avetjani käitumine annab piisava aluse väiteks, et ta oli narkootiliste ainete käitleja, sh nende müümisest huvitatud isik ning temas ei saanud kuriteo matkija käitumine alles sellist huvi e teootsust esile kutsuda.

Tuginedes varasemalt välja toodud Riigikohtu otsusele nr 3-1-1-110-04, toonitas kohus ka antud menetluses kuivõrd oluline on, et matkija n-ö provotseeriv käitumine jääks lubatu piiridesse ning jätta isikule keda provotseeritakse vaba valik, kas ta mängib kuriteo matkijaga kaasa või mitte.

¹⁰⁷Samas, lk 11.

Ringkonnakohus tugines enda seisukoha kujundamisel maakohtu poolt tutvutud jälitustoimingu protokollidega, mis sisaldasid matkimise käigus salvestatud vestlusi suhtlusrakendustes ja XX'i ning E.Avetjanini kohtumiste audio- ja videosalvestusi.¹⁰⁸ Esmase fikseeritud ühenduse võtmise kohtumiseks tegi E.Avetjanin, tundes huvi XX asukoha järgi. Esmase jälitustoimingu protokoll järgi isikute kohtumise ajal sai Avetjanin XX'i käest sularaha ning audiosalvestiselt on fikseeritav Avetjanini poolt pakutavad kellaajad. Sama päeva õhtul saabus Avetjan koos kolmanda isikuga kohtumisele ning kolmas isik juhatas XX-i peidiku juurde mis sisaldas kolmkümmend grammi fentanüüli.

Kohtukolleegiumi hinnangul antud kaasuses oli süüdistataval selline valikuvabadus olemas. Tema valik oli, kas hankida XXI huvitanud ainet või öelda, et see pole võimalik. Vastupidi, E. Avetjan näitas üles piisavat aktiivsust. Ta oli isik, kellel endal oli huvi ja mitte ostja ei kutsunud temal esile teotsust. Kohtukolleegiumi hinnangul ei saanud rääkida olukorrast, kus matkijast ostja osakaal oleks olnud ülekaalus. XX ei ähvardanud E. Avetjani, ta ei meelitanud teda mingite suurte rahasummadega ning ka narkootilise aine maksumuse määras E. Avetjan. Tegemist oli kõrvalt vaadates võrdselt aktiivsete narkootilise aine ostust-müügist huvitatud isikutega ning ei ole alust väita, et XX oma provotseeriva käitumisega oleks kutsunud E. Avetjanis esile huvi narkootiliste ainete müügiks, et tegemist ei olnud teoprovokatsiooniga.

Olles tutvunud maakohtus analüüsitud materjalidega, peab autor siiski oluliseks märkida, et teise kohtumise narkootiliste ainete ostmiseks initsieeris politseilt saadud juhendite järgi kuriteo matkija: *„vastavalt suulisele kokkuleppele politseiametnikega kirjutas D kell 20:15 suhtlusrakenduses xxxx Avetjanile, et homme umbes peale nelja võivad kohtuda nagu viimane kord, mille peale vastas Avetjan „Ok“.*¹⁰⁹

Võiks küsida, kas Avetjan oleks võtnud ise matkijaga ühendust, kui viimane ei oleks seda ise politsei palvel teinud? Ehk kui lähtuda ja võrrelda USA erialakirjandusest ja kohtupraktikat, kas objektiivsete asjaolude testil võiks teise kohtumise korraldamisel rääkida riigi poolest kuriteole kihutamisest.

Autor nõustub siiski kohtute seisukohaga, et antud juhul, isegi kui teise kohtumise initsiatiiv tuli kuriteo matkijalt, ei saaks seda käsitleda kui piire ületanud riigi poolset teotahtluse esile kutsumist. Tõendina esitatud jälitustoimingu protokollis on üheselt jälgitav, kuidas Avetjanin ei kaalu kordagi kohtumist tühistama, vaid tunneb hoopis ise huvi kuidas transport korraldada.

¹⁰⁸ Samas, lk 11.

¹⁰⁹ Samas, lk 13.

Lisaks on kohtumise audiosalvestuselt tuvastatav kuidas Avetjanin peale matkijalt sularaha kätte saamist tunneb ise huvi, millal oleks XX'il ajalisel võimalik tehing lõpuni viia. Lähtudes subjektiivse testi teooriast oli Avetjaninil korduvalt võimalus loobuda nii kohtumisele minekust kui ka kohtumise ajal tegevusest loobuda. Lisaks ei ole objektiivse teooria valguses tuvastatav, et XX oleks kuidagi Avetjaninit ähvardanud, survestanud või muul viisil mõjutanud kuritegu sooritama.

4.4 Ringkonnakohtu otsus nr 1-18-5815/341¹¹⁰

Märkimist väärrib ka kohtuasi 1-18-5815/341, kus kaitsja oli esitanud apellatsiooni D.Ivanovi süüdimõistmise peale Karš § 184 lg 2 järgi. Antud kaasuses tuvastati kriminaalmenetluse käigus et D.Ivanov käitles grupis koos teiste isikutega ning suures koguses narkootilisi aineid.

Kaitsja leidis esitatud apellatsioonis, et kriminaalmenetluses väljus matkimine lubatud piiridest. Kohus ei olnud kaitsja hinnangul arvestanud, et AV (matkija) võttis esimesena Dmitri Ivanoviga ühendust ja tegi talle korduvalt narkootiliste ainete seonduvaid ettepanekuid. Seega tuli initsiatiiv narkootiliste ainete hankimiseks kuriteo matkijalt ning seda peaks kohus kaitsja hinnangul käsitlema kui süüd vähendava asjaoluga.

Olles analüüsinud antud kohtumenetluses ka esimese kohtuastme otsust, kus avati jälitustoimingu protokollis sisu nii heli- kui videosalvestistega, ei saa autor kuidagi nõustuda D.Ivanoni kaitseversiooniga mille kohaselt initsiatiiv narkootilisi aineid osta tuli kuriteo matkijalt. Kohtu materjalidest võib küll järeldada, et esimese jälitustoimingu käigus fikseeritud kohtumise kokkuleppimise initsiatiiv tuli kuriteo matkijalt.¹¹¹ Antud juhul ei saa seda siiski autori hinnangul pidada kuidagi objektiivse testi teooria kohaselt riigipoolseks kuriteo tahtluse esile kutsumiseks. Salvestiste kohaselt ei väljendanud Ivanov kordagi kõhklust narkootiliste ainete müümisel ega hankimisel. Vastupidi, tuginedes esitatud tõenditele on hoopis Ivanov see, kes neljanda fikseeritud tehingu sooritamise matkijale ise välja pakkus.¹¹²

Küll saab rääkida teatavast riigipoolsest poolsest initsiatiivist, kui Ivanov võtab ühendust matkijaga ning peale seda võtab matkija uuesti ühendust Ivanoviga ja avaldab politseilt saadud

¹¹⁰ TlnRnKo 1-18-5815/341.

¹¹¹ HMKo 1-18-5815, p 30.

¹¹² Samas, p 33.

juhustena soovi osta konkreetne kogus narkootikume (kaks kilogrammi amfetamiini).¹¹³ Kahjuks ei ole kohtus avatud Ivanovi poolse ühenduse võtmise sisu. Samas ei saa autori hinnangul siiski rääkida objektiivse testi mõttes riigipoolsest kuriteo provotseerimise piiride ületamisest, kuna ei ole tuvastatav matkija poolne surve, ei korduvuse ega muus vormis. Pigem näitab subjektiivse testi teooria raames Ivanovi kohene lubadus hankida suur kogus narkootilisi aineid ilma mingisuguse kõhkluseta vastupidist.

Ka kohus asus seisukohale, et antud menetluses ei saa väita, et AV oleks D. Ivanovi kuidagi eriliselt survestanud (ähvardanud, käinud järjepidevalt peale vmt) talle narkootikume hankima. AV ja D. Ivanovi suhtlusest jääb mulje, et D. Ivanov on narkootikumide müügist ise huvitatud ega vaja mingit erilist veenmist. Kui AV D. Ivanovi survestas, siis mitte selleks, et tegu üldse toime saaks pandud, vaid selleks, et kaup saaks tehtud võimalikult kiiresti (seda illustreerib kaitsja apellatsioonis toodud näide, kui AV rõhutas, et asjaga on kiire, inimesed juba sõidavad).¹¹⁴

Autori jaoks jääb selgustuks, miks kasutas ringkonnakohus matkija poolse tegevuse kirjeldamisel lauset „ei saa väita, et AV oleks D. Ivanovi kuidagi eriliselt survestanud“. Antud sõnastusega tekib paratamatult küsimus, kas objektiivse teooria kohaselt siiski toimus teatud määral matkija poolne survestamine, mis annaks kohtule ilmse kohustuse täiendavalt hinnata riigi poolset võimalikku teotahte esile kutsumist.

Nagu juba eelnevalt selgitatud, ei kajastu mitte ühestki jälitustoimingu protokollist, ei matkija oleks Ivanovi üldse kuidagi survestanud või mõjutanud endale narkootilisi aineid hankima ja müüma. Seega oleks õigusselguse mõttes ringkonnakohtul autori hinnangul asjakohasem olnud kasutada sõnastust „ei saa väita, et AV oleks D. Ivanovi kuidagi survestanud“.

Kohus lükkas ümber ka kaitsja seisukoha, et matkimise käigus on lubamatu teootsuse esilekutsumine isikutel, kellel see eelnevalt puudus. Tuginedes jällegi varasemale Riigikohtu otsusele nr 3-1-1-110-04, ei nähtu nn juhendina kasutatavast otsusest, et matkimisel on lubamatu teootsuse esilekutsumine, vaid lubamatu on see, kui teootsus kutsutakse esile isikul, kellel puudub eelnevalt vähemalgi määral ning kelle suhtes uurimisorganil puudub eelnev informatsioon tema võimaliku kuritegeliku käitumise kohta. Kuna D. Ivanovi narkootikumide käitlemine ei piirdunud selle hankimisega AV-le, ei saanud ringkonnakohtu hinnangul rääkida ka sellest, et info, millele tuginedes kuritegu matkima asuti, oleks olnud põhjendamatu ja

¹¹³ Samas, 34.

¹¹⁴ TlnRnKo 1-18-5815/341, p 8.2.

ebausaldusväärne. Ehk teisisõnu, kaitsja ei saa mitte kuidagi väita, et D.Ivanovil oleks puudunud teotahe.

Kaitsja rõhus viitega provotseerimisele ja teotahte esilekutsumisega ka asjaolule, et kuriteo matkija ning D. Ivanov suhtlesid omavahel ka enne toimikust nähtuva kuriteo matkimise algust. Ringkonnakohus ei näe selles mingit menetlusõiguse rikkumist, mis annaks põhjust jälitustoimingu protokoll tõendina kõrvale jätta. Matkimine ehk kuriteo toimepanemine tõendi kogumiseks on enne kohtu antud luba küll keelatud, kuid see ei tähenda, et matkija ei oleks tohtinud isikuga, kelle vastu matkimisega tõendeid koguda taheti, eelnevalt suhelda.

Puuduvad ka viited võimalusele, et enne kuriteo matkimise alustamist oleks matkija Ivanoviga suheldes survestanud teda kuidagi narkootilisi aineid hankima või oleks Ivanov keeldunud seda tegemast. Vastupidi, maakohtu otsuse punktis kakskümmend viis on toodud välja, et üheks isikuks, kellele ka varasemalt narkootilisi aineid edasi anti oli just A.V.

See, kui kuriteo matkimiseks kokkuleppel menetlejaga narkootikume ostev isik enne matkimist või matkimistega samal ajal ostab ka omal algatusel narkootikume, ei ole matkimise osa ega mõjuta matkimise tulemusel saadud teabe kasutatavust tõendina.¹¹⁵

4.5 Ringkonnakohtu otsus nr 1-18-3496¹¹⁶

Lisaks käsitletud narkokuritegudele ei saa jätta tähelepanuta ka Eesti ühiskonnas palju kõlapinda leidnud korruptsioonisüüdistusest Tartu linnavalituses. Kuna võrreldes narkokuritegevust käsitlevate kohtulahenditega on tegemist küllaltki harukordse kohtumenetlusega, käsitleb autor antud menetluse asjaolusid ja seisukohti nii esimese astme kohtus, esitatud apellatsioonis ja Ringkonna kohtus.

A. Suvorov oli kohtu all süüdistatuna KarS § 294 lg 2 p 1;2 järgi. Süüdistus seisnes selles et tema Tartu Linnavalitsuse abilinnapeana lubas ajavahemikul 2016-2017 mitmel korral MTÜ S. esindajale A. K.-le, et aitab oma ametiseisundit kasutades spordiklubil saada tegevuse alustamiseks Tartus toetust linna eelarvest. Aitab toetuste saamiseks taotluste ja lisade koostamisel, kooskõlastuste saamisel ja suunamisel Tartu linna 2017. a eelarve eelnõu

¹¹⁵ Samas, p 8.2.

¹¹⁶ TrtRnKo 1-18-3496.

koostamise käigus spordiklubile vähemalt 3000 euro suuruse toetuse saamiseks sinna ettepaneku lisamisel ning eelarve läbirääkimiste käigus esitatud ettepaneku toetamisel Tartu Linnavalitsuses.

Tartu linna 2017. a eelarve eelnõu koostamise ja arutamise käigus tegigi ta ettepaneku lisada eelarve eelnõusse ja eraldada spordiklubile 3000 euro suurune toetus. Samuti lubas A. Suvorov A. K.-le, et esitab Tartu linna 2018. a eelnõus ettepaneku maksta spordiklubile S. toetust. Nimetatud toetuste saamiseks kohtusid A. Suvorov ja A. K. mitmel korral A. Suvorovi tööruumides ja suhtlesid ka telefoni teel. Vastutasuna ametiseisundi kuritarvitamise eest sai A. Suvorov A. K.-lt vähemalt kolmel korral vara, milleks kahel korral oli pudel konjakit ja ühel korral Sportlandi kinkekaardid.

Süüdistuse kohaselt sai A. Suvorov aru, et konjakid ja kinkekaardid sai ta vastutasuna ametiseisundi kasutamise eest.

Esimese astme kohus seevastu ei tuvastanud pealt kuulatud telefonikõnedest ning vestlustest midagi taunitavat ning lubamatut. Pigem nähtus neist, et A. K. rääkis spordist ja A. Suvorov pakkus talle abi. Suhtlus oli abistava, sõbraliku ja inimliku iseloomuga. Suhtlusest ei nähtunud, et A. Suvorov oleks soovinud saada A. K.-lt materiaalselt tänu süüdistuses väidetud asjaoludel. Pigem oli suhtlusest näha, et A. Suvorov mõistab A. K. ideid, need on talle meelepärased ja ta lubab neid toetada. Esimese astme kohtu hinnangul ei nähtunud ka A. Suvorovi ja kuritegu matkinud A. K. suhtlusest tervikuna, et A. Suvorov oleks A. K.-le kinnitanud ja garanteerinud, et viimane toetuse kindlasti saab. Vastupidi, A. Suvorov selgitas A. K.-le korduvalt, et ta võib ja saab teha küll ettepaneku ning seda toetada, kuid lõppkokkuvõttes ei ole otsustajaks tema, vaid teised. Veel selgitas ta korduvalt sedagi, et kehtivast korras kõrvale kalduda ei ole võimalik, sest kõike kontrollitakse rangelt.

Seetõttu ei nõustunud kohus prokuröriaga, nagu nähtuks jälitusprotokollidest A. Suvorovi lubadus suruda läbi mingid toetused, toetust tagada ning teha kõik endast oleneva, et A. K. toetused saaks ning suruda need ka erandina linna eelarvesse.¹¹⁷

¹¹⁷ Samas, p 9.

Töös käsitletud erialakirjandusest lähtudes tuleks antud situatsioonis subjektiivse teooria testi mõttes hinnata, kas süüdistava sõnad ja teod viitavad kriminaalsetele kavatsustele, või kas on selle suunalisi püüdlusi. Tuginedes kohtu poolt jälitustoimingu protokollide hindamisele, ei saa ka autori nägemusel jaatada A.Suvorovi poolset kriminaalset kavatsust ega ka püüdlust sellele. Ei ole tuvastatav, et A.Suvorov oleks lubanud kuriteo matkijale, et ta soovitud toetused kindlasti saab. Kuigi lubadust toetus nn välja rääkida ja eelarvesse suruda ei saaks kindlasti käsitleda subjektiivse testi teooria mõttes kui tõlgendust kriminaalseks kavatsuseks, annaks selle hüpoteetiline olemasolu vajaduse antud seika põhjalikumalt analüüsida. Käesoleval juhul ei ole see siiski tuvastatav.

Kohtu hinnangul ei kinnitanud asjaolud ka esemete üleandmisel süüdistuses toodut. Kohus leidis, et A. K. käitumine oli liiga pealetükkiv ning A. Suvorovile sisuliselt suruti soovimatud pudelid peale. Ka kinkekaartide vastuvõtmise asjaolud ei andnud alust arvata, et A. Suvorov oleks tegutsenud altkäemaksu võtmise motiivil. Nimelt pöördus A. Suvorov koheselt linnaeapa poole küsimusega, kas peale kinkekaartide saamist pöörduda sisekontrolli või KAPO poole ning lähtus saadud soovitusel kinkekaardid tagastada.

Kohtuistungil kinnitas A. Suvorov, et A. K. rääkis, rääkis ja rääkis, ühel hetkel võttis taskust välja, pani lauale ja ütles, et see on tänu eest. Süüdistatav ei saanud aru, mis tänu eest need talle anti kuna kogu töö mis ta A. K. heaks tegi, on kättesaadav kodulehelt. Kui ta (A. Suvorov) oleks tõepoolest tahtnud altkäemaksu võtta, ei oleks ta kinkekaartidega linnaeapa juurde läinud küsimusega, mida nendega teha ning ta ei oleks neid ka tagastanud.¹¹⁸

Kohtu seisukohta toetab ka töös käsitletud teoreetiline materjal riigi poolsest järjepidevast survest ja teotahtluse esilekutsumisest objektiivse teooria testis kontekstis. Kuna teooria kohaselt tuleks hinnata, kas agendi poolt ette mängitud võimalused kuritegu toime panna oleks ahvatlenud seda tegema ka nn tavainimest, siis eeltoodud asjaoludele tuginedes tuleks seda jaatada.

Esimese astme kohus viitas Riigikohtu praktikale ning asus ülaltoodut arvestades seisukohale, et matkija tegevus liiga aktiivne ning ületas märgatavalt A. Suvorovi teopanust. Kohtu hinnangul ei saanud A.Suvorov aru, mille eest talle asju üle antakse, kusjuures seda ei avaldanud neid üle andes tegelikkuses selgelt ka matkija. Asjaolusid arvestades oli ka kinkekaartide puhul süüdistatava tegevusest arusaadav, et tal puudus soov altkäemaksu võtta.

¹¹⁸ Samas, p 14.

Kohtumenetlusest selgub, et lisaks kinnitas ka kuritegu matkinud A. K., et A. Suvorov ei avaldanud soovi ega tahet hüvede toomiseks või tema tänamiseks küsimusega tegelemise eest.¹¹⁹

Ka subjektiivse testi teooria kohaselt ei saaks A.Suvorovi käitumist nii asjade üleandmise hetkel ja ka peale seda paigutada piiridesse, mis võiks väljendada tema valmisolekut kuriteo sooritamiseks. Kinkekaartide üleandmise episoodi juures oleks saanud teoreetiliselt rääkida teatavast valmisolekust ja teadlikkusest keelatud teo toime panemisel, kui A.Suvorov oleks asunud kinkekaarte realiseerima. Antud juhul ei saa ka teatavat soodumust teadlikkusest kuidagi jaatada, kuna isik pöördus koheselt enda vahetu juhi poole ning oli omaalgatuslikult valmis teavitama ka järelevalve institutsioone.

Kohus tõi ka välja, et viimaselt kohtumisel, kui A. Suvorov juba teadis et tagastab kinkekaardid, kuulas ja nõustas ta A. K. samamoodi nagu oli seda teinud varasematel kohtumistel. Lisaks toimus asjade üleandmine alati kohtumise lõpus ning enne kohtumiste käigus ei andnud A. Suvorov kuidagi mõista, et soovib nõustamise ja abistamise eest midagi saada. Ei ole ka asjaolusid mis kinnitaksid et ka enne kohtumist oleks matkija süüdistatavale midagi lubanud. Seega nõustas ja andis A. Suvorov A. K.-le lubadusi lootuseta või lubaduseta midagi saada.¹²⁰

Prokurör rõhus esitatud apellatsioonis, et matkija tunnistuse kohaselt oli just A.Suvorov see, kes üksnes ei selgitanud toetuste saamise korda, vaid pakkus välja erinevaid võimalusi ja lahendusi. Järgmisel kohtumisel lubas prokuröri tõlgendusel A. Suvorov juba konkreetselt, et aitab A. K spordiklubile S. mõeldud toetuse lisada linna 2017. a eelarve eelnõusse ning A. Suvorovi lubaduste ja abi eest andis A. K. üle kaks konjakit ja Sportlandi logoga kinkekaardi. Lisaks ei püüdnud süüdistatav ka saadud kingitusi tagasi anda.

Prokurör pidas altkäemaksu vastuvõtmise teotahteks ka asjaolu, et A.Suvorov ei suunanud matkijat kultuuriosakonda, vaid võttis toetuse saamise küsimuse täielikult enda kanda. Seega ei olnud antud kohtumine prokuratuuri hinnangul juhuslikku laadi, vaid sooviti edasi minna. Enda seisukohta kinnistava asjaoluna tõi prokuratuur välja seiga, kuidas A. Suvorov reageeris A. K.-lt kohtumise lõpus konjakit vastu võttes. Ta ütles viimaselt konjakit vastu võttes: „esialgu ei ole ju millegi eest“.

¹¹⁹ Samas, p 14.

¹²⁰ Samas, p 13.

Ka teise konjaki vastu võtmisel ei näidanud süüdistatav prokuratuuri hinnangul üles mingisugust kõhklust. Pigem lubas esimese rahastamise võimaluse mitte realiseerumise korral proovida tagada rahastust lisaeelarvest.¹²¹

Kuigi etteruttavalt võib nentida, et ka teise astme kohus nõustus kaitsja seisukohtadega, tuleks käesoleva töö eesmärki silmas pidades analüüsida ja kõrvutada teooriaga ka prokuratuuri põhistusi apellatsiooni esitamisel.

Kui analüüsida A.Suvori käitumist konjaki pudelite vastuvõtmisel ning lähtuda prokuratuuri nägemusest, siis prokuratuuri tõlgenduse puhul oleks isiku valmisolek kuritegu sooritada (subjektiivse testi teooria) igati jaatav. Subjektiivse teooria testi üheks olulisemaks komponendiks on süüdistatava enda initsiatiivi kindlaks tegemine ning tõestamine, et läbi matkimise toime pandud tegu lihtsalt pakkus võimaluse teo toime panemiseks, mis oleks toime pandud igal juhul. Prokuratuuri tõlgendusel näitas A.Suvorov igakülgselt soovi toetuste eelarvese lisamiseks just eesmärgiga saada ka edaspidi materiaalselt kasu. Eelkõige tugines prokurör oma seisukoha põhistamisel süüdistatava sõnadele peale esimese pudeli üleandmist. Antud sõnakasutust saaks kindlasti käsitleda kui valmisolekut ja teadlikkust teo sooritamiseks ning annab selge viite võimalikuks analoogseks soorituseks pikema aja vältel. Prokuröri kujundatud seisukohta toetas kindlasti ka teise konjaki vastuvõtmine, mis subjektiivse teooria valguses kinnistab isiku valmisolekut kuriteo sooritamiseks ning oma tegevuse jätkamiseks.

Prokuratuuri hinnangul näitas ka kinkekaartide vastuvõtmisel A.Suvorovi poolt kasutatud väljend „poisid see on liiast“ enam kui lihtsalt nõuandvat suhtlust kuriteo matkijaga. Kohtumise algusel teavitas A.Suvorov matkijat, et on vastava ametnikuga rääkides saanud positiivse vastuse 1000 euro eraldamiseks spordiklubile ning kui A.K poolt organiseeritud võistlus läheb edukalt ei ole proleemi taotleda ka suuremat summat eelarvest.¹²²

Ka siin tuleks teooriale tuginedes prokuratuuri tõlgendust valmisolekust kuriteo sooritamiseks antud episoodis pigem jaatada. Objektiivse võrvaltvaatajana võiks asuda seisukohale et, vastava ametnikuga rääkides, viidates võimalusele saada ka suurem toetus ning võttes kohtumise lõpus vastu ka kinkekaardid, oleks subjektiivse testi teooria tingimused isiku valmisolekust kuriteoks täidetud.

¹²¹ Samas, p 44.

¹²² Samas, p 49.

Prokuratuur ei nõustunud esimese astme kohtu seisukohaga, et A. K. käitumine asjade üleandmisel oli liiga aktiivne ning ületas ülekaalukalt A. Suvorovi teopanust. Ta sai vastuvõtmise järel toimunud vestlust arvestades hästi aru, et konjak anti ka edaspidi spordiklubile toetuse eraldamise teemaga tegelemise eest. Konjakist ei informeerinud A. Suvorov vahetut ülemust ega püüdnud seda järgmistel kohtumistel tagastada, vaid jätkas kingituste vastuvõtmist, s.o korruptiivset käitumismustrit.

Prokuröri veendumust kinnistas kindlasti ka asjaolu, et ka järgmisel kohtumisel võttis A. Suvorov vastu järgmise konjaki A. K. peale surumata. Ka sellest ei informeerinud ta ülemust ega püüdnud järgmisel kohtumisel tagastada vaid tegi sellest pildi ja viis koju. Konjak leiti A. Suvorovi elukoha läbiotsimisel. Ka karpi kinkekaartidega ei surunud A. K. peale A. Suvorovile, vaid vaatas karbi sisse, tänas ning jätkas vestlust. Asjaolu, et 25. jaanuaril 2017 tagastas A. Suvorov A. K.-le kinkekaardid, ei muutnud prokuratuuri silmis olematuks kahe konjaki vastuvõtmist ega kinkekaartide eelnevat vastuvõtmist.

Prokuratuuri hinnangul on jälitustoimingu protokollides näha, et A. Suvorovi ja A. K. kohtumiste ja vestluste käigus kasvas vastastikune usaldus järk-järgult. Samas tõi ka prokurör välja, et kui A. K. käitumine oleks olnud A. Suvorovile vastumeelne ning mitte kooskõlas tema enda soovide ja põhimõtetega, oleks ta võinud hiljemalt pärast 10. märtsi 2016. a kohtumist edaspidistest kokkusaamistest A. K.-ga loobuda.¹²³

Analüüsidest matkija poolset teopanust ja tegevust, esineb siin autori hinnangul teatav vastuolu prokuratuuri seisukohtade vahel. Nagu juba töös eelnevalt on mitmel korral märgitud, siis riigipoolse mõjutuse intensiivsuse hindamiseks tuleks hinnata nii matkija poolset järjepidevat ahistamist ja ka rõhumist näilikule sümpaatiale. Prokuratuur avaldas ise, et isikute kohtumiste ja vestluste käigus kasvas vastastikune usaldus järk-järgult, samas tegutseb matkija ju riigipoolsete suuniste põhjal. Autor nõustub, et matkija ei oleks ületanud enda teopanust võrreldes süüdistavaga kui A.Suvorov oleks ise andnud kuidagi märku, et soovib nõustamise eest ka tasutud saadud. Antud juhul oli hoopis matkija see, kes kasutades erinevaid väljendeid isiku surveamiseks („terviseks, kas oled invaliid, kas sa ei joo, nii on kombeks“¹²⁴) et viimane pakutu vastu võtmisega siiski nõustuks.

¹²³ Samas, p 49.

¹²⁴ Samas, p 107.

Korrates jällegi asjaolu, et matkija tegutseb vastavalt saadud juhistele, on autori hinnangul igati täidetud objektiivse testi teoreetiline käsitus, mille kohaselt ületab matkija teo panus süüdistatava enda panust kui teo toime panemiseks on isikut korduvalt veenda püütud, ahistatud ning rõhutatud näilikele sotsiaalsetele tavadele.

Ringkonnakohus ei nõustunud prokuratuuri tõlgendusega, mille järgi konjakite ja kinkekaartide vastuvõtmise asjaolusid hinnates saaks väita, et A. Suvorov oleks olnud A. K.-ga ühel meelel selles, et konjaki andmine on vastuteene tehtud või tehtava ametialase teo eest.

Esimese konjaki andmisele ei eelnenud mingeid A. Suvorovi poolseid vihjeid, soove ega taht nõustamise eest tasu saada. Pudeli üleandmise asjaoludest nähtuvalt oli A. Suvorov siiralt üllatunud ning palus see tagasi võtta.

Kohus nentis ka et olukorras, kus isikule pealetükkivalt erinevaid argumente esitades sisuliselt surutakse hüve peale, ei saa rääkida isiku vabast tahtest või süüteokoosseisu realiseerimisest KarS § 294 lg 2 järgi.¹²⁵

Ringkonnakohus nõustus siiski maakohtu tõlgendusega, mille kohaselt ei saa ekvivalentsus- ehk võrdväarsussuhtest rääkida ja ametiisiku tegu puudub, kui on võimalik tuvastada üksnes mõlemapoolseid ettekujutusi teatud valdkonnas või kui ametiisikult on eeldada ainult üldist vastutulelikkust või heatahtlikkust. Antud juhul leidis hoopis kinnitust, et A.Suvorov lähtus Tartu linnavalituse põhimõttest mitte jooksutada inimesi erinevate ametnike vahel ning andis ühtlasi ka suuniseid kelle poole konkreetselt peaks pöörduma.¹²⁶

Süüteokoosseisu realiseerimiseks peaks ametiisik vähemalt osaliselt võtma ametialase teo ette talle lubatud või antud hüve tõttu. Üksmeel ametiisiku ja altkäemaksu andja vahel peaks valitsema ka selles, et tasu on vastuteene tehtud või tulevikus tehtava ametialase teo eest ning ametiisik tegu toime pannes arvestab, et saab selle eest mingit vara või muu soodustuse.¹²⁷

Samase järelduse tegi kohtukolleegium ka teise konjakipudeli üleandmise asjaoludest. Aktiivsem pool oli jälle A. K., samas kui A. Suvorov palus pudeli tagasi võtta.

Kasutades survestamiseks erinevaid veenmistaktikaid (terviseks, kas oled invaliid, kas sa ei joo, nii on kombeks) saavutas A. K. selle, et A. Suvorov võttis pudeli vastu. Ka Ringkonnakohus nõustus et selline A. K. käitumine oli liiga pealetükkiv ning matkija ületas teoproovokatsiooni,

¹²⁵ Samas, p 107.

¹²⁶ Samas, p 104.

¹²⁷ Samas, p 99.

lisaks ei andnud A. Suvorov ise selliseks provotseerimiseks mingit põhjust. Kohtukolleegium selgitas veelkord, et altkäemaksu võtja peab vähemalt mingilgi määral üles näitama valmisolekut või teo soorituse alget, mida matkija provotseerimise käigus peaks edasi arendama või esile kutsuma. Antud situatsioonis sellega tegemist ei olnud.¹²⁸

Antud kohtuasjas saab leida ka teatavat analoogiat töö esimeses osas käsitletud kohtuasjast *Woo Wai vs. US*, kus varjatud identiteediga töötavad ametnikud püüdsid mitmeid kuid veenda süüdistatavat Woo Wai'd, et ta transpordiks Hiina kodanikke läbi Mehhiko piiri. Ka toonases menetluses asus kohus seisukohale, et ettepanek kriminaalseks tegevuseks tuli riigi, mitte kohtualuse poolt. Lisaks toimus süüdistatu veenmine kuritegu sooritama pika aja vältel ning järjepidevalt, mitte ei olnud tegu ühekordse pakkumisega millest kohtualune koheselt oleks kinni haaranud.

¹²⁸ Samas, p 113.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli läbi kohtupraktika võrdleva analüüsi selgitada, kuidas käsitlevad lubatu ja lubamatu piiri kuriteo matkimisel Eesti ja USA kohtud. Aastal 2020 andis kohus kuriteo matkimise läbiviimiseks loa 132 korral, ehk ajalisel skaalal jaotatult kahel kuni kolmel korral nädalas.

Riigikohtu käsitluses tähendab matkimine sisuliselt süüteo jäljendamist, kus matkija tegevus on materiaaloiguslikult üldjuhul vaadeldav kuriteole kihutamisena. Isikut, kes esindab riiki ning samal ajal provotseerib teist osapoolt kuritegu toime panema käsitletakse mandri-euroopa erialases kirjanduses ja kohtupraktikas terminiga *agent provocateur*. Juhul kui matkijal puuduks tegelikkuses side kriminaalasja kohtueelse uurimise läbiviijatega, oleks tema tegevus vaadeldav süüteo toimepanemisega, peamiselt just osavõtu vormis.

Mitmed süüteod eeldavad (näiteks narkootiliste ainete levitamisega ja organiseeritud kuritegevusega seotud kuriteod), et just matkijal tuleb olla kontakti loovaks ja aktiivsemaks pooleks ning matkija ei saa piirduda ainult nn passiivse osalemisega. Samas ei saa matkija tegevus teist osapoolt kuriteole õhutades olla piiramatu ning ilma igasuguste õiguslike kitsendusteta. On lubamatu teotsuse esilekutsumine isikul, kel see eelnevalt puudus vähimalgi määral ning kelle suhtes õiguskaitseorganil puudus eelnev informatsioon tema võimaliku kuritegeliku käitumise kohta.

Seega mida ulatuslikumad on mingis valdkonnas põhiõiguste piiramise legaalsed võimalused, seda vastutusrikkamalt peab riik toimima isikute kaitsmisel ja olukorra kujundamisel, mis peab vältima põhiõiguste põhjendamatud riived. Põhiseaduse §-st 13 tulenevalt on igapäev õigus riigi ja seaduse kaitsele ning § 14 kohaselt on õiguste ja vabaduste tagamine seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu kohustus.

Euroopa Inimõiguste Kohus on selgitanud, et salaagendi kasutamist kuriteo uurimisel või ärahoidmisel saab pidada küll lubatavaks politseitöö meetodiks, kuid *agent provocateur* kasutamine võib muuta kohtumenetluse ebaõiglaseks. EIK juhiste kohaselt tuleb kohtulikus menetluses teha kindlaks, kas süüdistatav oleks pannud kuriteo toime ilma ametivõimude sekkumiseta ning kas ilma riigipoolse sekkumiseta oli isikul kavatsus kuritegu üldse toime panna.

Ka USA õigussüsteemis on lubamatu süüdistatava riigipoolne liigne õhutamine kuriteo toimepanemiseks ning kutsuda esile keelatud teotsus isikul, kellel seda enne riigipoolset mõjutamist ei olnud. USA erialakirjanduses ja kohtupraktikas tähistatakse eeltoodud tegurite tõendatud esinemist terminiga *entrapment*. Õiguskirjanduses viidatakse *entrapmentile* kui kohtupoolsele tööriistale kaitsmaks inimesi täidesaatva võimu omavoli eest ning tagamaks inimõiguse ja vabaduste kaitse.

Tänaseks päevaks on USA kohtupraktikas *entrapmenti* kui õigusala kaitset kasutatud ligikaudu saja aasta jooksul. Kuni kahekümnenda sajandi alguseni valitses aga USA kohtusüsteemis vankumatu arusaam, et kuriteo sooritamisel ei ole oluline, kas tegu on pandud toime ametivõimude poolse kuriteole keelitamise või mitte. Toonase käsitlemise kohaselt ei saanud kuriteo sooritamine läbi sellele keelitamise anda süüdlasele mitte mingisugust õigustust.

Võimaliku *entrapmenti* tuvastamiseks ning tõendamiseks kasutab USA kohtusüsteem süüdistatava ja matkija poolse tegevuse hindamist läbi kahe aspekti. Esmalt läbi subjektiivse analüüsi mis käsitleb süüdistatava enda käitumist nii kuriteole eelnenud ajaperioodil, selle toimepanemise ajahetkel ning ka tegevust peale kuriteo sooritamist. Läbi subjektiivse analüüsi peab kohus selgitama, kas süüdistatava sõnades ja tegudes on viiteid kriminaalsetele kavatsustele ja ka sellekohaseid püüdlusi. Objektivne test seevastu, ei keskendu mitte süüdistatava tegevusele, vaid hoopis riigipoolsele intensiivsusele ja selle rollile kuriteole peibutamisel. Objektivse analüüsi puhul hinnatakse, kas agendi poolt ette mängitud võimalused kuritegu toime panna oleks ahvatlenud seda tegema ka nn tavainimest. Stiimuliteks, mille agressiivsust ja näilist atraktiivsust peaks riigipoolse mõjutuse osas hindama ja arvestama saab välja tuua näiteks järjepidevat ahistamist, rõhumist petlikule sümpaatiale ning ka suure materiaalse kasu pakkumist.

Entrapment'i kasutamisel kohtuliku kaitseargumendina on oluline süüdistatava poolne tõendite esitamine, et riigi poolt läbiviidud tegevuste käigus pakuti ja õhutati teda kuritegu sooritama. Ehk kuigi süüdistatava kohus on esitleda asjaolusid, mis viitavad tema suhtes kuritööle kihutamisel, lasub tõendamiskoormus, et süüdistatavat ei kihutatud kuritööle keelatud ulatuses ning ta oleks selle teo nii või naa toime pannud, riigil. Tõendamise ulatus peab seejuures välistama igasuguse kahtluse vastupidises.

Eesti kehtivas seadusandluses on määratletud millistel tingimustel, asjaoludel ja juhtudel võib kuriteo matkimist jälitustoiminguna läbi viia. Reguleerimata on seaduseandja jätnud kuriteo matkimise piiritlemise, jättes lubatud ja lubamatute piiride hindamise kohtute ülesandeks.

Eesti kohtumenetluses andis Riigikohus esmakordselt suunitlused, kuidas hinnata kas kuriteo õhutamisel ületati provokatsiooni õigustav piir või mitte, 2004. aastal. Toonaste juhiste järgi tuleks lubamatu ja lubatud teoprovokatsiooni puhul hinnata *agent provocateuri* poolt mõju avaldamise viisi ja intensiivsust (nt meelitamine suurte rahasummadega, ähvardamine või hoopis käitumisalternatiivide kirjeldus, mis edasise käitumisotsuse jätab provotseeritu enda valida), provotseeritud isiku enda teovalmidust ja tema isiklikul initsiatiivil ettevõetud käitumisakte. Ehk hindamaks matkimisel lubatud ja lubamatute piiridesse jäämist tuleb vastata küsimusele, kas matkija provotseeriv käitumine oli sellise kaaluga, millega võrreldes kuriteole õhutatu enda teopanus jääb tahaplaanile.

Töö koostamisel kasutas autor materjali analüüsiks ajaloolist, süsteemset, deduktiivset ja kvalitatiivset uurimismeetodit. Töö teoreetiline osa põhineb Eesti ja USA õiguslasel erialakirjandusel ning Eestis kehtival seadusandlusel, analüütilises osas kasutas autor Eesti ja USA kohtulahendeid.

Töö koosneb neljast osast. Esimesed kaks osa tuginevad erialakirjandusest ja kohtupraktikast lähtuvalt matkimise teoreetilisele käsitlemisele ning kahes viimases osas analüüsib autor kuriteo matkija poolset lubatud ja lubamatut tegevust USA ja Eesti kohtupraktika näitel.

Analüüsides töö kolmandas ja neljandas osas USA ja Eesti kohtupraktikat, kõrvutas ja analüüsib autor menetluse tehnilises kirjeldatud asjaolusid ning nende pinnalt kujundatud kohtu seisukohti erialakirjanduses käsitletud põhimõtetega.

Analüüsides Eesti kohtulahendite põhistusi vastavalt 2004. aasta juhistele, võrdles autor lahendites kohtu seisukohtade käsitlemist USA erialakirjanduses tooduga. Autori hinnangul on töös käsitletud menetlustes Eesti kohtud vägagi põhjalikult argumenteerinud nii subjektiivse testi teooria mõttes süüdistatava enda poolset käitumist, kui ka objektiivsest testi teooriast lähtuvalt hinnanud ja selgitanud riigi poolse sekkumise intensiivsust.

Analüüsitud lahendites on kohtu poolt põhjalikult argumenteeritud nii kaasused, kus riigipoolne sekkumine andis üksnes võimaluse kuriteo sooritamiseks ning teootsuse kuritegu toime panna tegi süüdistatav ise, kui ka kaasus, kus matkimine ületas selgelt lubatud piirid ning süüdistataval puudus igasugune eelnev tahe tegu toime panna.

Autori hinnangul lähtuvad analüüsitud kaasuste põhjal Eesti ja USA kohtud matkimise piiride määratlemisel sarnastest aluspõhimõtetest. Mõlemad õigussüsteemid taunivad keelatud teootsuse esile kutsumist isikul, kellel seda varasemalt ei olnud ning esitletud menetlustes on kohtud enda põhjendusi ka autori hinnangul asjakohaselt põhistanud. Väga põhjalikult on menetlustes käsitletud ja argumenteeritud ka riigipoolse tegevuse hindamist. Mõlema riigi kohtud on piisava põhjalikkusega käsitlenud nii matkimisel piiride ületamise juhtusid, kui ka menetlusi, kus põhjendati miks riigipoolne tegevus on jäänud lubatud piiridesse.

Töös kasutatud Eesti ja USA kohtulahendite põhjal saab järeldada, et kui leiab tõendamist kuriteoks eelsoodumust mitte omava, või väga minimaalselt omava isiku lubamatu survestamine riigi poolt, võib süüdistatav vabaneda vastutusest. Samas ei saa isik tugineda liigsele riigipoolsele survele, kui on tõendatav tema enda tegelik soov ja valmisolek kuritegu toime panna.

Autori hinnangul tervitav, et kohtud on põhjalikult analüüsinud ja argumenteerinud riigipoolse tegevuse intensiivsust ka kaasustes, kus esmasel hinnangul on süüdistatava puhul täidetud kõik kriteeriumid valmisolekuks kuritegu toime panna. Ehk kuigi isiku eelsoodumus on olemas, hindavad kohtud ka piisava põhjalikkusega politsei poolset tegevust. Seega tuleks autori hinnangul ka edaspidistes kohtumenetlustes objektiivse ja subjektiivse testi teoorial põhinevaid lähenemisi käsitleda kui tervikut ning otsuse kujundamisel rakendada neid kui teineteist täiendavat tegurit.

The Boundaries for staging a criminal offence on the examples of the judicial practice in Estonia and USA

Summary

The purpose of this master's thesis was to find out via the comparative analysis of judicial practice how the courts in Estonia and the United States of America perceive the boundaries of what is permitted and what is not in staging a criminal offence.

The thesis consists of four parts. While composing the thesis, the author employed the historical, systematic, deductive, and qualitative research method for examining the material. The theoretical part of the thesis is based on the relevant Estonian and American legal literature; in the analysis section, the author uses judicial decisions of the aforementioned countries.

In the first part of the thesis, the author examines the theoretical approaches of staging a criminal offence and the legal regulation contained in the current legislation in Estonia.

The author analyses the approach of the Supreme Court of Estonia in regard to staging a criminal offence as well as the nature of the person staging the offence. By the means of examining relevant legal literature and judicial practice, the author also reveals the nature of the person who, while representing the country, provokes the other party to commit criminal offence and who is denoted by the term *agent provocateur* in continental Europe.

Although numerous offences require the person staging the offence, specifically, to be the more active and initiating party, and not resort to simply staying passive, it is clear that the actions of the person staging the criminal offence when instigating the other party to commit it, have to have limitations and be subjected to legal restrictions. It is impermissible to induce a decision for action in a person who did not have the least of predisposition for it before, i.e., in connection to whom the law enforcement authority had no information whatsoever regarding the possible criminal activity of the person.

In the first part of the thesis, the author also briefly explains the guidelines from the European Court of Human Rights, according to which, the court proceedings must detect whether the accused person would have committed the crime without the intervention of the law enforcement authorities and whether the accused would have even had the intention to commit the crime without the authorities having intervened. The reason for that is that the European Court of Human Rights permits the use of a secret agent as a means of police work in

investigating a crime or preventing it but finds that using an excessively eager agent provocateur might cause the court proceedings to become unfair.

In the second part of the thesis, by relying on the relevant legal literature, the author examines how the legal system in the USA approaches the evaluation of permitted and unpermitted activity by the authorities in the staging of a criminal offence. In that specific section, the author explains and explores the essence of the term “entrapment”, which is connected to staging a criminal offence, as well as its evolution and implementation in the court practice of the United States of America throughout history. Through examining the historical development of the judicial practice, the author arrives to the contemporary approach, according to which, it is impermissible for the authorities to excessively induce the accused to commit the crime as well as induce the decision to commit one in the person who did not have any readiness to reach such a decision before being influenced by the authorities.

In the third part of the thesis, the author examines the judicial practice of the United States of America in detecting entrapment and implementing it in court proceedings. The implementation of entrapment in the process of defending the rights of the accused does not differentiate between the actions of the police agent and the person staging the criminal offence. Entrapment defence confirms the prohibition to induce a person to commit an offence by the authorities regardless of the person being a police agent or the case being staging a criminal offence. That is the reason why the analysis in this thesis includes judicial decisions from the United States of America that could be viewed as using a police agent instead of being considered as staging a criminal offence in the legal system of Estonia.

In the fourth part of the thesis, the author examines the permitted and impermissible action of the person staging the criminal offence on the example of the judicial practice in Estonia. Due to the fact that the evaluation of the boundaries of permitted and impermissible actions of legal authorities is similar to evaluating the ones of a police agent, a case has been used as an example in this paper which featured the use of a police agent and gained a great deal of public attention.

In examining the reasons of judicial decisions in Estonia relying on the guidelines of the Supreme Court of Estonia of 2004, the author compared how the courts in Estonia approached the briefs when compared to the approach presented in the relevant legal literature of the United States of America. The author came to the conclusion that the court proceedings examined in this paper have extremely carefully analysed the behaviour of the accused by the support of the subjective testing theory as well as evaluated and explained the level of the intervention by the

authorities relying on the support of the objective testing theory. The thesis features judicial decisions which are supported with solid argumentation from the court in cases where the intervention by the authorities merely presented an opportunity to commit the offence while the decision for committing it was reached upon by the offender themselves, as well as a case where the staging clearly exceeded the permitted boundaries and the accused lacked any prior readiness to commit offence.

On the basis of the cases examined in the thesis, the author concluded that the courts of Estonia and the United States of America adhere to similar principles when defining the boundaries of staging a criminal offence. Both legal systems disapprove inducing a decision to take offence in a person who did not show any prior predisposition for doing that, and the courts have provided solid arguments for supporting the reasons in the proceedings analysed in the thesis. The court proceedings also include a most detailed and reasoned evaluation of the intervention by authorities. The courts of both countries have been sufficiently profound when treating the cases where the boundaries of staging a criminal offence were overstepped as well as in cases where reasons were given to why the actions of legal authorities are stated to have remained within the boundaries of what is acceptable.

The author finds that it is more than welcome that the courts have also sufficiently examined and discussed the level of the intervention of the authorities in cases where the initial impression gives evidence of the accused having met every criterion to take offence. That is, regardless of the existent predisposition of the accused to take offence, the courts also evaluate the actions of the legal authorities aptly. Thus, the author finds that the treatments which are based on the objective and subjective testing theory should be continued to be seen as an entity in court proceedings from henceforth and implemented as complementary factors in reaching a verdict.

Kasutatud allikad

1. Andrew Carlon, "Entrapment, Punishment and the Sadistic State," *Virginia Law Review* 93, no. 4 (2007).
2. Anthony M. Dillof. *Unraveling Unlawful Entrapment*. The Journal Of Criminal Law & Criminology. 2004.
3. Antony Field. *Ethics and entrapment: Understanding counterterrorism stings*. Terrorism and Political Violence. 2016.
4. Drury D. Stevenson, "Entrapment and Terrorism," *Boston College Law Review* 49, no. 1 2008.
5. E.Burda, L.Trellova, Admissibility of an agent provocateur and an advocate acting as an agent. *Balkan Social Science Review*, Vol. 14, December 2019.
6. *Europol Review General report on Europol activities*. 10182/13.
7. G. Daniel Lassiter. *Interrogations, Confessions, and Entrapment*. Ohio University Athens, Ohio. 2004.
8. Kenneth M.Lord. *Entrapment and due process: Moving toward a dual system of defenses*. *Florida State University Law Review* Vol. 25. 1998.
9. Kergendberg, E., Pikamäe, P. *Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne*. Juura, 2012.
10. Lõhmus, U. *Põhiõigused kriminaalmenetluses*. Tallinn: Juura, 2019.
11. Lõhmus, U. *Kuriteo matkimisest. Kas riik võib provotseerida kuritegu?* *Juridica*, 2005/4.
12. Lõhmus, U. *Põhiõigused kriminaalmenetluses*. Tallinn: Juura, 2014.
13. Marx, Gary T. Fijnaut, Cyrille. *Police surveillance in comparative perspective*. Kluwer Law International 1995.
14. Paul Marcus, "Presenting, Back from the (Almost) Dead, the Entrapment Defense," *Florida Law Review* 47, no. 2. 1995.
15. R.Billingsley, *Covert human intelligence sources*. Waterside press. 2008.
16. Roger Park, "The Entrapment Controversy," *Minnesota Law Review* 60. 1975.

Kasutatud õigusaktid

17. Eesti Vabariigi Põhiseadus. - RT I, 15.05.2015, 2
18. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 22.12.2021, 45
19. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 2010, 14, 54

Kasutatud kohtupraktika

20. EIKo 44/1997/828/1034, Teixeira de Castro vs. Portugal.
21. EIKo 66152/14, Kuzmina and Others v. Russia.
22. People v. Gregg. (1970) - <https://law.justia.com/cases/california/court-of-appeal/3d/5/502.html>.
23. U.S. v. Pillado, 656 F.3d 754 (7th Cir. 2011)- https://casetext.com/case/us-v-pillado?_cf_chl tk=rALcTQxkmOCZIP3W1_1HCWVIYx7Wo51gdZIN39wg4Cg-1648981053-0-gaNycGzNCGU
24. Woo Wai v. United States, 223 F. 412 (9th Cir. 1915)- https://casetext.com/case/woo-wai-v-united-states?_cf_chl tk=rALcTQxkmOCZIP3W1_1HCWVIYx7Wo51gdZIN39wg4Cg-1648981053-0-gaNycGzNCGU
25. Casey v. United States, 276 U.S. 413 (1928)- <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/276/413/>
26. Sorells vs. United States 287 U.S. 435 (1932)- <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/287/435/>
27. Sherman v. United States, 356 U.S. 369 (1958)- <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/356/369/>
28. United States v. Russell, 411 U.S. 423 (1973)- <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/356/369/>
29. Hampton v. United States, 425 U.S. 484 (1976)- <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/425/484/>

30. United States v. Harriman, No. 19-2679 (8th Cir. 2020)-
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/425/484/>
31. United States v. Mayfield, No. 11-2439 (7th Cir. 2014)-
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/425/484/>
32. United States v. Manzella, 791 F.2d 1263 (7th Cir. 1986)-
<https://casetext.com/case/united-states-v-manzella-2?q=manzella&sort=relevance&p=1&type=case>
33. Jacobson v. United States, 503 U.S. 540 (1992)-
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/425/484/>
34. United States v. Cabrera, No. 19-3363 (2d Cir. 2021)-
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/425/484/>
35. State v. Davis, 591 A.2d 1299 (1991) –
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/425/484/>
36. United States v. Baker, No. 18-1663, (3d Cir. May. 24, 2019)-
<https://casetext.com/case/united-states-v-baker-427>
37. United States v. Rutgerson. No. 14–15536. (2016)-
<https://caselaw.findlaw.com/us-11th-circuit/1734848.html>
38. State v. Keller, No. 201A19, (2020)-
<https://law.justia.com/cases/north-carolina/supreme-court/2020/201a19.html>

39. RKPJKo 5-20-7
40. RKÜKo 3-1-1-86-07
41. RKKKo 3-1-1-110-04
42. RKKKo 3-1-1-15-01
43. RKKKo 3-1-1-33-16
44. RKKKm 3-1-1-112-16
45. TrtRnKo 1-12-2761
46. TlnRnKo 1-20-2069/42
47. TlnRnKo 1-19-7827/80
48. TlnRnKm 1-21-3391
49. TlnRnKo 1-19-7315/79
50. TlnRnKo 1-18-5815/341
51. TlnRnKo 1-19-7827
52. TrtRnKo 1-18-3496

53. HMKo 1-18-5815
54. HMKo 1-19-7315/58

Muud allikad

55. <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2020/aro-siinmaamilleks-jalitada>
56. <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2020/jalitustegevus-numbrites>
57. <https://dictionary.law.com/Default.aspx?selected=637>
58. https://et.wikipedia.org/wiki/F%C3%B6deraalne_Juurdlus%C3%BCroo
59. <https://www.atf.gov/careers/special-agents>
60. <https://www.err.ee/1029500/tartu-endise-abilinnapea-suvorovi-oigeksmoistmine-joustus>
61. <https://www.err.ee/1608309659/kirjanik-peeter-helme-suudimoistmine-joustus>
62. <https://www.narko.ee/ained/fentanuul-metuulfentanuul-ehk-valge-hiinlane-3-metuulfentanuul-ehk-valge-parslane-karfentanuul-akruulfentanuul-furanuulfentanuul/>